

51-ik sz. December 23. 1866.

HAZÁNK

S A

KÜLFÖLD.

Szépirodalmi, ismeretterjesztő és társaséleti
KÉPES HETI KÖZLÖNY.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐ-TULAJDONOS:
SZOKOLY VIKTOR.

KIADÓ:
EMICH GUSZTÁV.

A képeket kitűnőbb művészeink rajzolják s metszi **RUSZ K.**

Előfizetési föltételek:

Pestre vagy vidékre, postai küldéssel vagy házhoz hordással,

egész évre	6 frt — kr.
félévre	3 frt — „
negyedévre	1 frt 50 „

Előfizethetni minden postahivatalnál.

Hirdetmények díja: 3 hasábos petitsor egyszeri hirdetésnél 5 uj kr. Bélyegdíj külön 30 uj kr.

Az előfizetések s a hirdetményi illetékek a kiadóhivatalba (Barátok-tere 7-dik sz.)
a kéziratok pedig a lap szerkesztőségéhez (Dohány-utca 1-ső sz.) bérmentes
levelekben intézendők.

PEST, 1866.

NYOMATOTT EMICH GUSZTÁV

M. AKAD. NYOMDÁSZKÁL.

TARTALOM.

Cikkek: „Egy nevezetes kövület.“ — „Régi történet.“ (Kölk.) *Udvardy Gézádól.* — „Jánk Abraham, az erdélyi havasok királya.“ *Lukács Bélától.* — „A finnyás család.“ (Beszély.) — „Léva és várromjai.“ *Pólya Józseftől.* — „Czucsor Geigely gyermekeivéről.“ *Kurtz Vilmostól.* — „A burgonya történetéből.“ *Sipos Somától.* — „A régi hún-székely írásról.“ — „Lidérc vagy bolygóttá.“ *Szécsényi Lajostól.* — „A csavargózsákok fejlődésének története.“ *L. M. től.* — „A dohány és a pipa, Adriától Kínáig.“ *Vámbéry Armin től.* —

„Még egyszer a szuezi csatornáról.“ *Molnár Antaltól.* — „Olaszországi levél.“ *Dr. Karetter Gyuldtól.* — „Egy hét története.“ *V. K. től.* — „Vegyes közlemények.“ — „Ujdonságok.“ — „Irodalom.“ — „Szerkesztői üzenetek.“
Képek: „Egy nevezetes kövület.“ — Jánk Abraham., (Rajz. *Nemes Ö.*) — „Léva várromjai.“ (Rajz. *Greguss János.*) — „Székelyek.“ (Rajz. *Greguss János.*) — „Ausztáliai vademberek.“ *Ábrák.*

Ujdonságok.

—v— (Mai számunk félívvél meg van toldva,) hogy a megkezdett cikkeket új évig mind befejezhessek.

(V. G.) A képviselőház ülése december 15-én 18-án és 19-én. A december 15-iki ülésben, a már kinyomatott felirati javaslatnak felolvasása után Tisza Kálmán a feliratnak azon részét, melyben a jogfolytonosság tetteles helyreállítása kéretik, helyesli; az egész feliratot azonban magáévá nem teheti, mert a további bizottsági működés lehetősége benne ki nem mondatik; mindazonáltal a feliratot általánosságban részletes tárgyalás alapjául elfogadja; előre kijelenti azonban, hogy a 13-ik pontra, melyben a közösügyi munkálatok folytatása kimondatik, szavazni nem fog. Beszédét a baloldal helyesli. Miletics Szveozár a feliratban azért nem nyugodhatik meg, mert szerinte az Ausztriával, illetőleg a koronávali kiegyezkedés előtt, sőt az 1848-iki törvények revisiója előtt is, a nemzetiségi kérdéseket, a három megye királyságának államjogi viszonyait kellene tisztába hozni; de nem pártolhatja a feliratot azért sem, mert abban magyar-német szövetkezési szándékot lát, a többi nemzetiségek elnyomása végett. Végül kijelenti, hogy sem a felirat mellett, sem ellene szavazni nem fog. Deák Ferenc szokott erős logikájával Mileticsnek okoskodását azonnal tönkre teszi; kimutatja az ellenmondásokat, melyek Mileticsnek beszédében vannak; megjegyzi ugyanis, miszerint Miletics a jogfolytonosság szempontjából még azt sem akarja, hogy a bizottságok működjenek, mégis a jogfolytonosság szempontját feledve, a nemzetiségekkel való kiegyezkedést mindenekelőtti teendőnek tartja; megjegyzi továbbá, hogy Miletics az alkotmány visszaállítását sürgeti, beszédében mégis a „három megye királyság“ kifejezést használja, vagyis oly kifejezést, mely a magyar alkotmányos fogalommal ellenkezik. — A felirat szerkezete általánosságban — néhány képviselő kivételével — általános felállással elfogadtatván, erre a részletes tárgyalás következett. A részletes tárgyalásnál, a baloldaliak a 13-ik pont elleni kifogásaikat megtéve, a többi pont, egynek kivételével vita nélkül lett elfogadva; egy pont azonban, melyben az alkotmány helyre állítása a magyar nemzet nevében kéretik, keserű vitára szolgáltatott okot; Stratimirovics ugyanis a magyar nemzet helyett, Magyarország nemzetét nevében kívánja az alkotmány helyreállítását sürgetni. Gozsdu Manó ugyanazt a magyar háza nevében akarja; Mocsonyi, ki románul szólhatási jogát fentartva, célszerűség szempontjából szól csak magyarul, szintén kifejezési módosítást

kíván. Vita közben Stefanidesz — mint mondá — tót nemzetiség által választott képviselő megjegyzi, hogy a nemzetiségeket könnyű volna kielégíteni, hanem a nemzetiségek vezetőivel magukat feltölt egyéneket kielégíteni nem lehet. Erre a szerb és román nemzetiségű képviselők nagy izgalomba jöttek s közbeszólások történtek, mire Stefanidesz viszonzá: „Nem vagyunk Beszédában, hanem magyar országgyűlésen, a hol a véleménynyilvánítás szabad, a kinek a beszéd nem tetszik, tessék megoáfolni.“ Később kijelenti Stefanidesz, hogy a magukat feltölt egyének alatt, nem a házban lévőket értette. Végre a felirat szövege változatlanul lett elfogadva. A dec. 18-iki ülésben a felirat hitelesítetté, a felső házhoz átküldetett; a hol az december 20-án szintén elfogadtatott. A december 19-iki ülésben igazolások jöttek napi rendre; Hrabovszky Zsigmond igazolási esete, tüzetesebb vitára szolgáltatott okot, végre is igazoltatása egy népámitás miatt ellene elrendelt bünyügyi vizsgálat eredményétől is függővé tétetett. A közelebbi ülés ideje bizonytalan. Az alsóházban történt indítványra egyszersmint küldöttség fog Bécsbe fölmenni, ő felségének, a királynének születésnapja alkalmából szerencsét kívánni, melyhez a felsőházküldöttsége is csatlakozik. Az alsóházban jan. 3-dikig nem lesznek ülések.

—v— (A felsőházban a felirat) dec. 19-dikén került tárgyalás alá s b. Wenckheim Béla indítványára általános többséggel, változatlanul elfogadtatott. Ellene leghevesebben gr. Cziráky János beszélt.

—kr.— (Széchenyi Ödön gróf) azon kis gőzöst, melyet magán használatára készített, a közelebb Párisban tartandó múkiállításra már bejelentette s engedélyt is kért a Strassburgtól Nancyn át a Marne-ba vivő csatornán átkelhetésre. A gőzös csinnal van építve, 60 láb hosszú és 12 láb széles s oly kabinnal ellátva, melyben 13 személy kényelmesen eltöltheti az éjet s 60 személy ebédelhet. A gőzös könnyűsége lehetővé teszi minően viziutnak használatát, mely általában kisebb szállítóhajók által járható. Gr. Széchenyi Ödöné lesz tehát az érdem, hogy első volt, kinek sikerült Pestről gőzöszön egyenesen Párisba menni, hahogy a strassburgi csatorna használata neki megengedték s a Nancynál létező zsülip legyőzhetlen nehézségeket nem helyez utjába.

—kr.— (Cegléd és Nagy-Kőrös) határain a keleti marhavész kezd dühöngeni. A két város zár alá helyeztetett, és az utóbbi városban megtartatni szokott baromvásárok a vész tartalma alatt betil-

Második évi folyam.

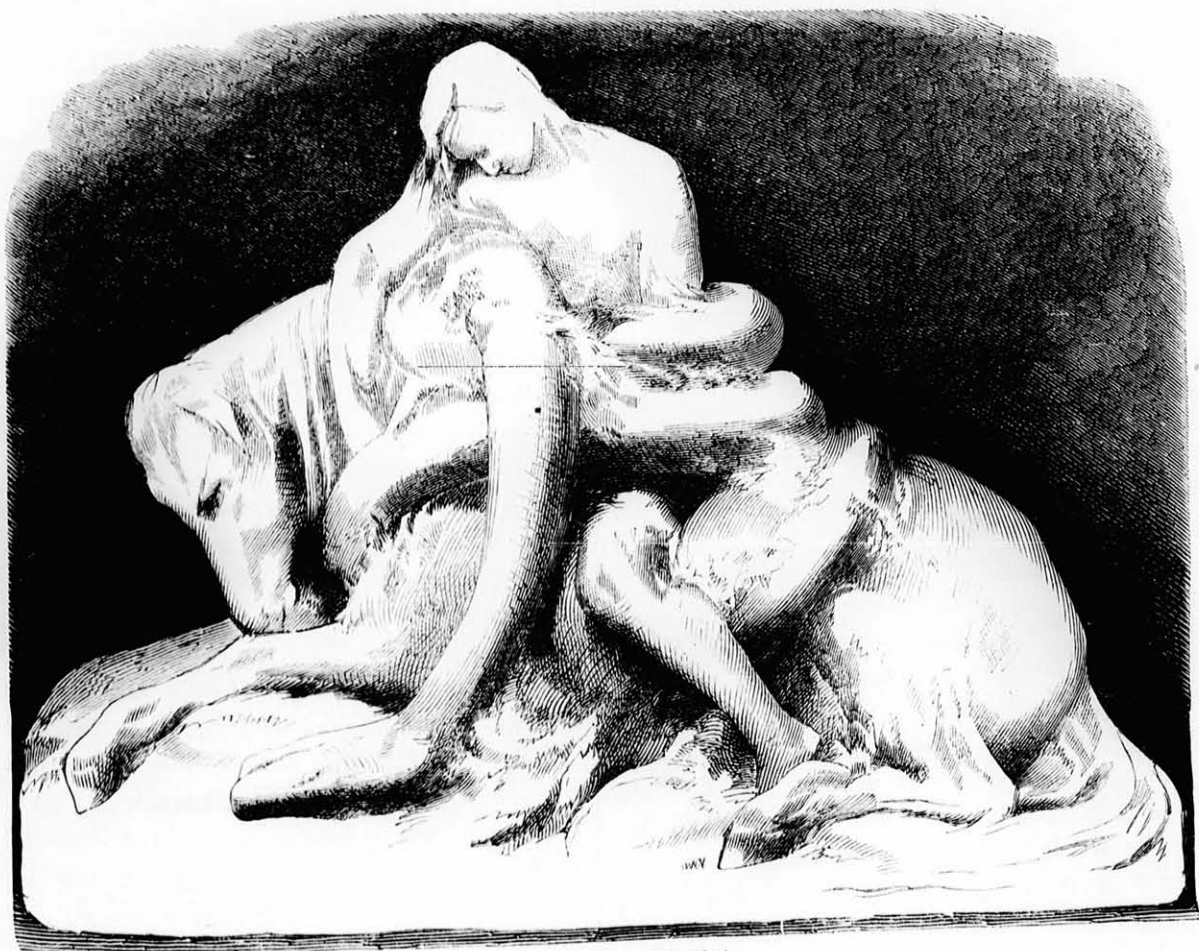
51. szám.

December 23. 1866.

Egy nevezetes kövület.

Egy amerikai utazótól egyik német lapban közelebb különös leírást találtunk, mely szóról szóra a következő:

Itt az ember igen kellemesen érezheti magát a nagyváros mozgalmas zsidójában, s ha fent az utolsó citrom és alma is rég elfogyott, jól esik a

Egy nevezetes kövület.

„Utam évenként egyszer a „Lake superiori“ rézbányáktól New-Yorkba vezet, hat hónapig tartó hó közül kelet felé, a mosolygó nyár honába.

szemnek egész halom ananászt, banánát és cseresznyét látni az utcákon.

Ily vándorlásaimban soha sem mulasztám el

egy-egy órát tölteni Barnum muzeumban, hogy mindig találjak valami újat e mindennemű, tanulságos, kellemes és visszataszító ritkaságok tarka halmazában.

Folyó év június havában szintén e muzeumban ögyelegtem s egy ujonnan felállított ritkaság által bilincseltettem le, melynek rövid leírását itt közlöm. A dolog annyival inkább megérdemli az említést, mert azóta a muzeum leégett s az illető tárgy megsemmisült.

Szabadon, minden oldalról megközelíthetőleg, nagy üveg szekrény alatt bizonyos csodálatos kövület volt látható, mely engem annyira vonzott, hogy még aztán később is többször fölkerestem s végül nem állhattam meg, hogy le ne vázoljam; e vázlatot adom itt hű másolatban. Fényképek vagy más rajzolatok nem voltak, s így e kis vázlat az egyetlen, mely létezik.

Egy óriás kigyó egy lovas lovával együtt övez körül. Mind hárman a halál legtermészetesebb állásában vannak, az egész csepegő kövel körüljegezve. A talapat, a mint tisztán látható volt, a porhanyó, likacsos mészkőanyagból vágatott ki. A vázlaton felvett oldal a legtisztábban volt kivehető; a hátrész azonban, bár vastagabban bevonva, szintén határozott körvonalokat tüntetett elő s ezek teljesen összhangban voltak a többi részekkel.

Egy ráragasztott papírlap röviden jelenté, hogy e tárgy egy barlangban, nem messze a chillani (Buenos Ayres) tűzhányó-hegyektől, találtatott, s azon gyanítást fejezte ki, hogy a lovas valószínűleg valami indián, a ki a kigyót, mely őt megragadta, mérgezett nyilával megölte. Mindenesetre csak is így fogadható el a csoportozat alakulása, ha ugyan általában a természet műve, mert tudni való dolog, hogy az indiánok mérge kevés perc alatt öl. Mindamellet is könnyedén elhagytam volna e tárgyat, e száraz megjegyzéssel: „Humbug!“ mint a hogy sokakat tenni láttam, ha a megkövült rémjelenet természetessége, az egésznek finom rendezése s különösen a báj, mely a lovas felső testének hajlásában mutatkozott, figyelmemet mind jobban le nem bilincseli. Az öltözetet, nyeregszerszámot, és fegyvert nem lehetett kivenni, hanem a mészjegec némely helyen nagyon vékonynak látszott; így a bal-láb ujjai tisztán kiismerhetőek voltak; a hüvelyk-ujj egy kissé fölfelé állott, mintha valami támpontot talált s abban megtámaszkodott volna. A lovas alakja olyan, mint egy nyulánk, de karsu fiatal emberé. A bal kar le van szorítva és szorosan a testhez feszítve, a jobb azonban szabadon lógg le a ló nyakán s a kigyó-

nak a halálos dőfést adhatta. A fej szép állásban van, s mint álomban szokás, a vállra hajol.

Az óriás kigyó hajlásai a természettel szerföltött egyezők. Először a ló hátulját, aztán szügyét a lovassal együtt s végül ezt magát övezte körül. A kigyó feje körülbelül 1½ láb hosszú volt.

A ló középnagyságának látszott, minden idoma szembetünőleg szabályos, egész állása természet-szerű; a jobb első láb térdében meghajolva, jó messzire nyult. Ez által az egésznek elegendő alapja volt.

Csak szabad lett volna megfurnom!

Akár mesterkélte volt, akár valódi, a halál eme sajtós emlékjele egyiránt megfejthetlenn marad.

Bármely művész sem rendezhette volna jobban e csoportozatot. Vajjon valamely művész készíté a burk belsejét? Hol a mester, mely hogy Barnum tréfájának és pénzének tessék, ily művet állít elő s hol jegeczettette meg később? Mert hogy a jegecburkolat természetes mészseppkö volt, az kétségtelen.

A másik megfejtés is eléggé nehéz; legalább sok körülménynek kellett összeműködni, hogy ez eredményt idézzék elő. A seppkövel való bevonatásnak nagyon gyorsan kellett történnie, hogy a testeknek ne lett legyen idejük elrothadni; azután azonban a csepegésnek ismét meg kellett szünnie, mert egyes helyeken csak annyi burkolat van, a mennyi az alak épségben tartására szükséges.

Egy harmadik, lehetségesnek tetsző megfejtés az volna, hogy egy holt indiánt mesterségesen hoztak a két állat hullájával az illető helyzetbe és pedig valamely kövesítő víz esője alatt. Ez ellen azonban oly alapos okok harcolnak, hogy e látzólag legegyszerűbb megfejtés teljesen elvetendő. Nem tekintve azon nehézséget, melylyel három holttestnek, a milyenek a kérdésben levők, oly tetszetős és hű csoportozása jár, mint lehetett volna az élettelen kigyó felső gyűrűjének a sajtó szorítás kifejezését megadni. Ha azonban el akarjuk fogadni, hogy az egész természetesen származott, akkor megfoghatónak tetszik, hogy e gyűrű helyzetében megmaradjon, csak a kart és egy pár bordát eltörve kell gondolni, s a kigyó lecsüggő feje elég nehéznek tünik fel, hogy e gyűrű állásában megtartsa. Művészi alkotásoknál ily részletekre bizonynyal nem gondoltak volna; a művész nem felejtett volna el a férfi kezébe fegyvert adni, míg itt a szándékosságnak legkisebb nyoma sincs.

Igy az eset mindenképen rejtélyesnek tünik fel,

mert csak visszatetszéssel hihetjük a kép természetes alakulását.

Barnum, a kitől meg akartam kérdezni, hogy mint jutott e csoportozathoz, szerencsétlenségemre nem volt a városban, üzletvezetője pedig csak annyit mondhatott, hogy egy amerikai hozta magával ezelőtt mintegy nyolc évvel Dél-Amerikából, hanem oly rengeteg árt (20,000 dollárt) kért érte,

hogy senki sem érzett kedvet megvételére. Így egy szekrényben pincéjébe állítá, a hol haláláig maradt, Barnum azután az özvegygyel könnyen megköté az alkut.

Legyen bármiként, annyi tény, hogy minden indián közt, a kit láttam és ismeri tanultam, e követé vált volt az egyedüli, a ki vonzani és igazán érdekelni tudott.

Régi történet.

Úgy tépem, rágom istenadta tollát:
Hogy hát miként is volt az a dolog?
Pedig már künn az utcán is dalolják,
Miről még én csak mostan dalolok.

— -- Szép volt az ifju, a leányka még szebb
S szerették egymást híven, boldogan;
Megesküvének nap, hold, csillagokra,
S aztán elváltak, nem tudom hogyan?

Az ifju ment, ment küzdve és remélve,
Híven követték nap, hold, csillagok,
Ezek fönn fényes, tiszta, kék mezőben,
Ő türrve, fázva, fáradtan, gyalog.

A leányka is ment . . . rohogott a hintó;
A bábra színház, a színházra bál;
Égő szemeknek ragyogó tűzénél
Pirult-virult az ifju rózsaszál.

S amaz elért a kétségek honáig,
Hol a föld rengett s elborult az ég;
Szegény! mikor keblébe döfte kését,
Meghalni cseppet sem kívánczók.

S ez eljutott az ábrándok honáig,
Hol kikelet volt, s nevetett az ég,
Midőn egész' az oltárköig ért el,
Azt sem sohajtá: „vajjon él-e még?” . . .

— Híven folytatja örök égi utját
A milljó csillag, a hold és a nap;
Kérdezzétek meg — talán majd megmondják —
Melyik volt köztük mégis boldogabb?!

Udvardy Géza.

Jánk Abrahám,

az erdélyi havasok királya.

Tragikus sorsu személy áll előttünk. Azon alak, mely a viszontagságok súlya alatt meggörbödött, s mely magán borzasztó viharok nyomait viseli, egykor deli volt, s midőn csillogó nemzeti ruhától volt fődve, százezreknek parancsolt tiszteletet, engedelmességet. Azon szellem, mely e hajdan szép alakban lakott, s mely most önmagával meghasonolva, folyton sülyed, egykor a legnemesebb eszmékért hevült.

Hogyan történt rajta e változás? — maga sem tudja; az események magukkal ragadták őt, mint vihar a hajót, melyen nincs, de hasztalan is volna kormányzó erő, s midőn révpartra köthetett, iszonyu pusztulás közt látta magát. — Lelke a mult emlékeinek hatása alatt kétségbeesett önmaga fellett, és megtört. — E férfi örüllté lön.

Jánk 1824-ben született. A mint az utas Topánfalváról Offenbányának megy a gyönyörűen változatos Aranyos-képezte kisedd völgyön, Felső- Vidrán az ut mellett balra egyszerü paraszt ház áll, roskatag sárfalakkal, füstös szalmafü déllel:

itt látta a nevezetessé vált férfi először a napot. Atyja, Jánk Alexandru fenyőfaedényeket szállított Zaránda, meg pálinkával kereskedett, falusi bíró és erdőesősz volt, s fölülállt vidéke lakóin mind több képzettsége, mind vagyona által; ez, valamint bátyja, Ávrám, a vidéken becsületes embereknek ismertettek, irástudók voltak mindketten s különösen éles, természetes eszköz által tüntek föl.

Jánk Alexandru, mint nem minden ismeret nélküli ember, fiát Ábrahámot iskolába adta, hogy kiképeztessék. Az ifju Jánk Ábrahám, kit pajtásai Abi-nak neveztek, az elemi iskolákat s néhány gimnaziális osztályt Abrudbányán, Balásfalván s Zalánán, a törvényt pedig Kolosvárt végzte. 1845 végén Maros-Vásárhelyre ment, az erdélyi fiatalság akkori gyűlhelyére, a királyi táblához, mert az ügyvédi pályára készült.

A szőke ifjunak alapos ismeretei valának s megnyerő külsővel birt. Különösen a számtan terén birt nagy gyakorlottsággal, és sajátosságos;

épen számításában csalódott! 1847-ben mint kincstári felesküdt gyakornok Szebenben volt, műhelyében azon iránynak, székhelyén azon ifju rajongókból álló propagandának, mely ábrándjaiba annyira belellye magát, hogy képtelen volt belátni előre sejteni működése vészes következményeit. — Mint oláhnak s tanult ifjunak, Jáknak ezen nép közt, — mely vajmi kevés tanult embert számíthatott! — nagy tekintélye volt. És mint ember, s mint oláh hevült nemzetének a jobbágyság alóli felszabadításáért.

1847-ben az agitációk ezen nép részéről már folyamatban voltak. Középpont Balásfalva, Szeben és a szomszéd dunai fejedelemségek voltak. Főműködési tere, az erre legalkalmasabb s mócotól lakott nyugati havas. E világtól elzárt vadonban fiatal, oláh proletáriusokból álló titkos társulatmüködött, mely a népet izgatta, — mire? — nem akarom feszegetni. Mi része volt ebben Jáknak? — azt sem akarom kutatni; — de annyi áll, hogy a havas eljárás, mit e társaság, e propaganda irányában a kormány-szék követett, — midőn ellene egy nagyrészt idegen, császári kincstári hivatalnokokból álló kommissiót nevezett ki, mely léhaságában mit sem végzett, — a propagandát még inkább felbátorította, rajongó tagjai még inkább vérszemre kaptak s így mindinkább elő lőn készítve az ut pár tulkapó dákoromán véres szereplésére, egyszersmind Jánk föllépésére.

A következő évben nagy eseményeknek kelle bekövetkezniök. A nemzetiségi mozgalmak mind élénkebb színezetet öltének, mígvégre az elkese-redés, a fölbujtatott szenvedély tettelegességben tört ki. 1848. május 15-én az oláhok Balásfalván szervező kormányt alakítottak s ennek tagja volt

Jánk is. — Felosztván a „román nép“ által Erdély a hajdani Dácia mintájára prefekturák s legiókra, Jánk — a vidéken nagy tekintélyvel bíró férfi, a topánfalvai tehát az első legtekintélyesebb prefektura főnöke, és az első, u. n. „legio prima montana“ generálisa lett.

Jánk ezutáni szereplése a történeté. Miért szagassam föl a sebeket, miért tüntessenek föl egy népet, fölbujtatott szenvedélyének egész hatalma alatt?

Ezuttal vessünk fátyolt 1848-ra. A férfi, ki a vadul tomboló elemek élére veté magát, s aztán sem kellő erély, sem elég képességgel nem birt

azok valódi ura lenni, hanem, hogy népszerűségét ne kockáztassa és nagyot ne bukják, tovább sodortatta magát az örvény felé, hogy annál nagyobbat essék, — szintén tévedett, mint amaz év számos szereplője.

Jánk leginkább, csak eszköze volt a magyarellenes, befolyásos bujtogatóknak, és eszköze egyes prefekteteknek, kik névleg alatta, de eselszövényeik s a népre való nagyobb befolyásuk miatt, — mert rablás ésgyilkolásvá-

Jánk Ábrahám. (Rajzolta Nemes Ö.)

gyának inkább tettek eleget — fölötte álltak. És sok, — Janku neve alatt végbe vitt iszonyu tett különösen legközelebbi környezetét terheli, kiknek neveit a speciális történet fenn fogja tartani.

De Jánk eszköz öntudatlanul volt. Ő azt hitte, mindannak, mi körülte történik, ő a rendezője, szervezője; — s hogy tetteinek rugója nemzete érdeke volt, mutatja az, hogy iszonyu csalódásának hatása alatt — összeroskadott.

Midőn az orosz intervencio következtében a magyar szabadságháborúnak vége lett, s Magyarországon a sir nyugalma uralgott, — Jánk havasai közt még le nem tevő fegyverét. A „kráju muncilor,“ a havasok királya, követelte azon igé-

reték teljesítését, melyeket neki felsőbb helyekről tettek azért, mert nemzete a magyar faj ellen fegyvert fogott. Ő nem magán kitüntetéset, hanem nemzetének ígért szabadságokat, előnyöket kért. Magasrangú egyéniségek s pártfelei közül is sokan, kik évdíjakat kaptak, igyekeztek őt követeléséről lobeszélni.

Jánknak fegyverét végre le kellett tennie, s Bach kormánya alatt hasznos szolgálataiért évdíjjal s érdemrenddel akarták megjutalmazni. Jánk azonban ezt visszautasítá, ha népe nem kapta meg az ígéretet.

S azóta erdők s a legjáratlanabb vad vidékek közt bolyong. Kik összejárják a nyugati havasokat, hogy bányalják természeti szépségeit, vadon hegyszorosokban gyakran találkoznak egy rongyos kinézésű pásztorral, — ki néha kéréssel fordul hozzájuk, néha — mihelyt meglátja az idegeket — eszeveszetten elrohan, s a fenyves hegyoldalok közt hallatja saját létét sirató furulyáját. Az ember csak a vidékiektől hallja, hogy az *Jánk* volt. Mert a kegyelempénzt elutasítá magától, most kolduskint nyomorog. Kerüli a társadalmat, mert minden arc oly emlékeket idéz föl benne, melyek

megfoszták esze józan használhatásától, melyektől menekülni nem tud. Kerüli azon férfiakat, kikkel együtt szerepelt, s kik nem voltak oly önzéstelenek, mint ő. Ezek gyakran akarták ismét körükbe vonni Jánkot, s azt bebizonyítani, hogy nem örült, de *Jánk* józan percei nem nagy meglepetést szereztek nekik. „Eleget öltetek nevem alatt!“ — kiáltá egy pár ilyen ember estélyén, s azzal a faképnél hagyván őket, elment, s becsületes magyar mesteremberekkel leitta magát. — Buját borba öli, — azzal igyekszik a multtól, emlékeitől menekülni.

De minék folytassam? Közlém e férfi életképét, minden pártszenvédély, a mult véres emlékeinek földidézése nélkül, a nélkül, hogy pálcát törtem volna felette, s viszont a nélkül, hogy személye imaginációjába estem volna, Csak egyet emelek ki, hogy óriás tévedései dacára becsületes ember volt.

Őrületségének oka a reményében való csalódás, melylyel az izgatók hitegették, s ezért, midőn föl-kérték, hogy areképe alá írjon valamit, fixa ideáját jegyzé oda: „Népem a német bolondja, és én a népemé.“

Lukács Béla.

A finnyás család.

— Beszély. —

(Folytatás.)

Három kocsin hajtattak az udvarba.

„Mily esend ez? mi halál lett urrá néma falak közt?!“ Kálmán megijedt fogadásának nagyszerűségétől már kívül is, hát még mikor szemközt állott a papa sovány, magas alakjával, finom mosolyával, Malvin néni szivbajával, a mama idegeivel és Evelina kisasszony mozgékony orrával, s leültek feszesen, kimérten és lesték, hogy mikor mozdul Evelina kisasszony orrocskája, hogy aztán Malvin néninek mindjárt baja lehessen a szivgörescivel, a mamának az idegeivel, s a papa kölni vizért szaladhasson.

A társalgás egyedül Kálmánra nehezült. A vad kompánia székekre telepedett körül, meg sem mert moccanni; csak lesték nagy szivdobogással, hogy no! mikor mozdul Evelina kisasszony orrocskája?

Nagy bámulatukra egyszer sem mozdult!

Kálmán göttingai tapasztalatait adta elő, aztán áttért a legújabb párisi divatra (egészen otthon érezte magát e téren), onnan az irodalomra, művészetre, színházakra, hangversenyekre, melyeket legutóbb látott, melyeken jelen volt. Evelina kisasszony el látszott róla feledkezni hogy orra is

van. Csak szemeiről látszott tudomással birni, és szemei elfordulhatlanul az ifjura voltak irányozódva.

Igen szivélyesen váltak el. A papa udvariasan meghitta a kedves ifjut látogatásának ismétlésére. Ez különben szokása volt minden vendég irányában, csak hogy nem igen vették igénybe. Kálmán nagy örömmel mondta, hogy használni fogja a kegyes engedelmet.

— Megnyeri a fogadást! mondák az urak kimenet-közben Kristóf urnak. — Ördögös gyerek ez! Az Evelina kisasszony orra egyszer sem mozdult!

— Nem ám! — dörmögé Kristóf ur. — Mert poétákról, színházról, meg koncertekről volt szó! De beszélt volna csak borról, pipáról, kártyáról, lóról, gazdálkodásról! Végén csattan az ostor. Az nevet legjobban, a ki utójára nevet. Még semmi sincs megnyerve.

— Dejsz' búcsuzhatik bátyám a két lovától! — felelt fennyen Kálmán. — Annyi, mintha az istállóban volna. Én kemény legény vagyok, szivós és kitartó. Véghezviszem, a mit feltettem magamban, most még inkább. Kár értök, hogy ilyen

finnyásak, mert különben áldott jó embereknek látszanak.

— Hisz abban nem volna hiány, csak ilyen finnyásak, idegenek ne volnának.

Kálmán bizott magában, hogy elmulasztja e hibát.

— Ne jöjjenek el bátyámék, csak két hónap múlva; akkor döntsék el a fogadás eredményét. Biztosítom, hogy szabad lesz inni, pipázni, kártyázni s a gazdaságról beszélni.

Az urak nem hitetlenkedtek annyira, mint először. Még Kristóf ur is beadta egy kisé a nyakát.

— Utóvégre az ördög vigye a két lovát, ha egy barátságos tanyára teszünk szert a télen.

Az urak rámondták az „*ugy van*“-t (nekik még csak két-lónyi érdekük sem volt a dologban), Kálmán pedig mosolygott bajusza alatt.

Nagyon szeretetreméltónak tetszett előtte Evelina kisasszony orrocskája! Nem a két lóért, de őszinte érdekből kívánta kigyógyítani mozgékony-ságából. Szívesen odaadta volna a fakót is, csak hogy az a kis orr ne mozogjon olyan túlságosan, a mint beszéltek. Utóvégre emberek közt élünk, a társasághoz kell magunkat alkalmaznunk; nem szabad szerfölött kényeseknek, szenvedőknek lennünk, s orrunkat nagyon fintorgatnunk.

Látható, hogy az ifjut a legkeresztényibb felebaráti szeretet indította a fogadáson kívül, melynek elvesztését szintén tagadhatlanul szégyelte volna.

Hozzáfogott nagy művéhez halogatás nélkül A legközelebbi napon, melyet az illedelem engedett, tiszteletét tette, aztán mind gyakrabban, utóbb majdnem naponként. Közel lakott, a szomszéd faluban, csak egy iramodás volt a fakón, a mely pedig sebes-járású paripa volt; felért Kristóf ur két kocsis-lovával.

Eleintén igen feszesen, kimerően, illedelmesen ment a társalgás. Kálmán kellő óvatossággal beszélt, mozgott; oly etikettel, mintha a francia király udvarában lett volna. Evelina kisasszony orrocskája egyszer sem mozdult; Malvin néinek egyszer sem jutottak eszébe szivbajai, a mamának sem idegei; a papa elégtűlten dörzsölte kezeit, s a kölni-vizes üveget akár belephette a por.

Ez aztán a finom, derék fiatal ember! Comme il faut!

Az első ellenséges támadás az volt, hogy egy szép napon indítványozá: menjenek a kertbe. Már akkor Evelina kisasszony orrocskája oly jóindulattal volt feléje irányozva, hogy ez illemsértés nem tekintetek halálos bűnnek; az orrocska meg

sem mozdult, Malvin néinek nem lett szivbaja, a mama idegei békében maradtak.

Evelina kisasszony fölkel, utána a többiek s kimentek a kertbe. Igazán gyönyörű idő volt, a kerti lég fölötte kellemes! Hálásak lehettek a vendég-ifju iránt, a ki őket erre figyelmeztette.

Kálmán vakmerősködött, karját Evelina kisasszognak nyujtani. Hallatlan eset! a nyujtott kar elfogadtatott! Előre mentek ketten. A papa a mamával és Malvin néivel utánok.

— Egy nagy kérésem volna! — mondá Kálmán.

— S az? — kérdé Evelina kisasszony.

— Alig merek vele előállani, de itt a szabadban... Azt hiszem, talán nem lenne nagyon kellemetlen...

Evelina kisasszony orra kíváncsian fordult feléje.

— Mi nem lenne nagyon kellemetlen? — kérdé Evelina kisasszony jóakarattal.

Az ifju egy darabig még habozott, aztán egyszerre „kirukkolt“ vele:

— Ha egy szivarra rágyujtanék! — mondá, és egytűl szivartárcát vont ki oldalzsebéből.

Rettenetes! Evelina kisasszony orrocskája csak egy kicsit, csak egy nagyon parányit, mozdult meg e szavakra. Szerencsére Malvin néni és a mama nem voltak közel. Különben is oly jelentéktelen orrmozdulat volt az, hogy talán nem is tartották volna érdemesnek, elájulni miatta. Evelina kisasszony zavarban volt! Az ellenség elszakította hadserege zömétől. Önállóan kellett cselekednie. S az ellenség nem oly ellenség volt, a kit fitymálni lehessen. Az ember csak mégis tartózkodik némely ember előtt az orrát sans gêne forgatni. Már ha mégis Malvin néni, meg a mama itt volna!

— Hát szokott ön szivarozni? — kérdé leplezhetlen csodálkozással, elárulva, hogy nem tett volna fel a jeles ifjuról ily rémséges szokást.

— Bizony elég szerencsétlen vagyok, hogy szokjam! — mondá Kálmán.

Valósággal szivarozott, csak hogy Evelina kisasszonyt hozzászoktathassa a füstjéhez.

— Egyébiránt igen gyenge szivar... jó illatu... aztán meg itt a szabadban vagyunk... talán nem fog ártani! — tevé utána engesztelőleg.

Az ármányos! tehát ezért csalta ki a társaságot!

— Azt hiszem, — mondá Evelina kisasszony, — hogy itt talán csakugyan nem fog ártani!

— Nagyon gyenge, illatos füstje van! Biztosíthatom!

Ekközben Kálmán gyufát vett elő, s rágyújtott a finom manillára.

A szivartárca oldalán női munka volt, finom zsenilia-himzés.

Evelina kisasszony elfelejtette, hogy az ifju szájában szivar van; kíváncsian hajlott feléje, hogy a himzést megnézzze.

— Gyöngéd emlék? — kérdé bizalmasan.

Kálmán átadta a tárcát és komolyan mondá:

— Valóban az!

Evelina kisasszony kezeiben tartá a tárcát. Ő egy szivartárcát, a melyben szivarok is voltak, érzé gömbölyűségeket ujjai alatt, és orrocskáját nem fintorgatta! Lehetetlen, hogy fel ne forduljon a világ!

— Ki csinálta? ... ha szabad kérdezni? — szólt félénken.

Attól félt, hogy tovább talált menni, mint a hogy az illem engedné.

Kálmán arca szomorú lett. És Evelina kisasszony azt vette észre, hogy a szomorú férfi-arcához illik a szivar füstje; gyászfelleget von „az értelmiség oltára” körül.

— Meghalt, a ki csinálta! — mondá az ifju.

E szóra aztán igazán nem lehetett orrot fintorgatni!

— Meghalt?! — ismétlé Evelina kisasszony megdöbbenve.

— Meg! — mondá Kálmán. — Egy kedves gyermek volt, távolról rokon; hanem jobban szerettem, mint rokont szokás. Halála mély sebet ütött szívemen.

Ünnepélyes perc volt, az ifju arca, hangja megható! Evelina kisasszony majd elfakadt sirva, a mint Kálmánra nézett.

— Szegény! — sohajtá alig hallható hangon.

Nem lehetett kiérteni, hogy e sajnálkozás kire vonatkozott. A halottra-e, vagy gyászolójára? Kálmán nem kutatta; csak azt látta, hogy e leánynak itt előtte, érzékeny jó szíve van.

Evelina kisasszony szomorúan nézett a tárcára.

— Nagyon kedves emlék lehet tehát! — mondá.

— Valóban, nagyon kedves! — szólt Kálmán.

Evelina kisasszony kegyelettel nyujtotta át. Kegyelettel! ő! egy szivartárcát, a melyben eleven, valóságos szivarok voltak!

— Az emlék a körülmények által válik kedvessé! — mondá Kálmán. — Sokszor egy kicsiny semmiség, egy virág, egy szalagdarab, egy kis női munka, oh mi drága előttünk, ha a ki adta, halva van!

(Vége köv.)

Léva és várromjai.

Ha a szives olvasót sorsa valaha azon uton vezette, mely Esztergomtól Selmec és a többi bányaváros felé visz, uti emlékeinek bizonyynyal egyik kellemes nyugpontját képezi azon bájos fekvésű szép vidék, mely Esztergomtól föl, Léva felé, általában alsó Garam völgyének neveztetik.

Jobbról-balról egyenközüleg futó erdő és szőlőborított halmok, — a dus tenyészetű völgyön sürün elhintett magyar falvak, s a végigkigyózdó Garam rakoncátlan vizével felemelő látképet nyujtanak.

E képeknek koronájául látszik teremtvé lenni azon kisdud város, s a belőle felnyuló várrom, melynek képét mellékelt rajzunk tünteti elő.

Léva várának eseményekben gazdag múltja, a városnak társadalmi, forgalmi és szellemi tekintetben élénk jelene, s országos közállapotaink jobbra fordultával reá nézve okvetlenül bekövetkező szép jövője, gazdag anyagot szolgáltatna tollunknak, ha e lap köre leírásunk keretének szélesbitését megengedné. — Így csak vázlatos vonásokat vethetünk e papírra, a szives olvasóra bizván annak kibővítését.

Léva jelenleg mintegy 5500 lakossal bír,

nyelvben, szellemben, érület és viseletben magyar város. — Lakosainak nagyobb része román. katólikus, de a helvét és ágost. hitvallásuaknak, sőt az izraelitáknak is van benne anyaegyházuk, mely felekezetek a legszebb testvéries viszonyban élnek. — Polgári állásra nézve az ugynevezett értelmiségen kívül kereskedők, iparosok s földmivesek lakják.

A mult 17 év itt is megrongált tőkét, vagyont; megbuktatott kereskedőt, koldussá tett munkás iparosokat, s vagyontalanná szorgalmas földmivelőket, de legyen feljegyezve Bars megye ezen derék városának jellemzéseül, hogy hazafiúi érülete rendithetlen, s a becsületet és törvényt husos fazekekért áruba nem bocsátja soha.

E város székhelye ma a barsi gazdasági egyesületnek, — a helybeli és megyei értemiségből alakult kaszinónak, a lévai takarékpénztárnak, s a bars megyei gyógyászati egyesületnek. — Vásárai híresek, népesek, gabona-kereskedelme nagy, éléstárul szolgálván piaca a bányavárosoknak, s nevezetes mennyiséget bocsátván Érsekújvár felé külforgalomba.

A mi azon romokat illeti, melyek, mint ősi di-

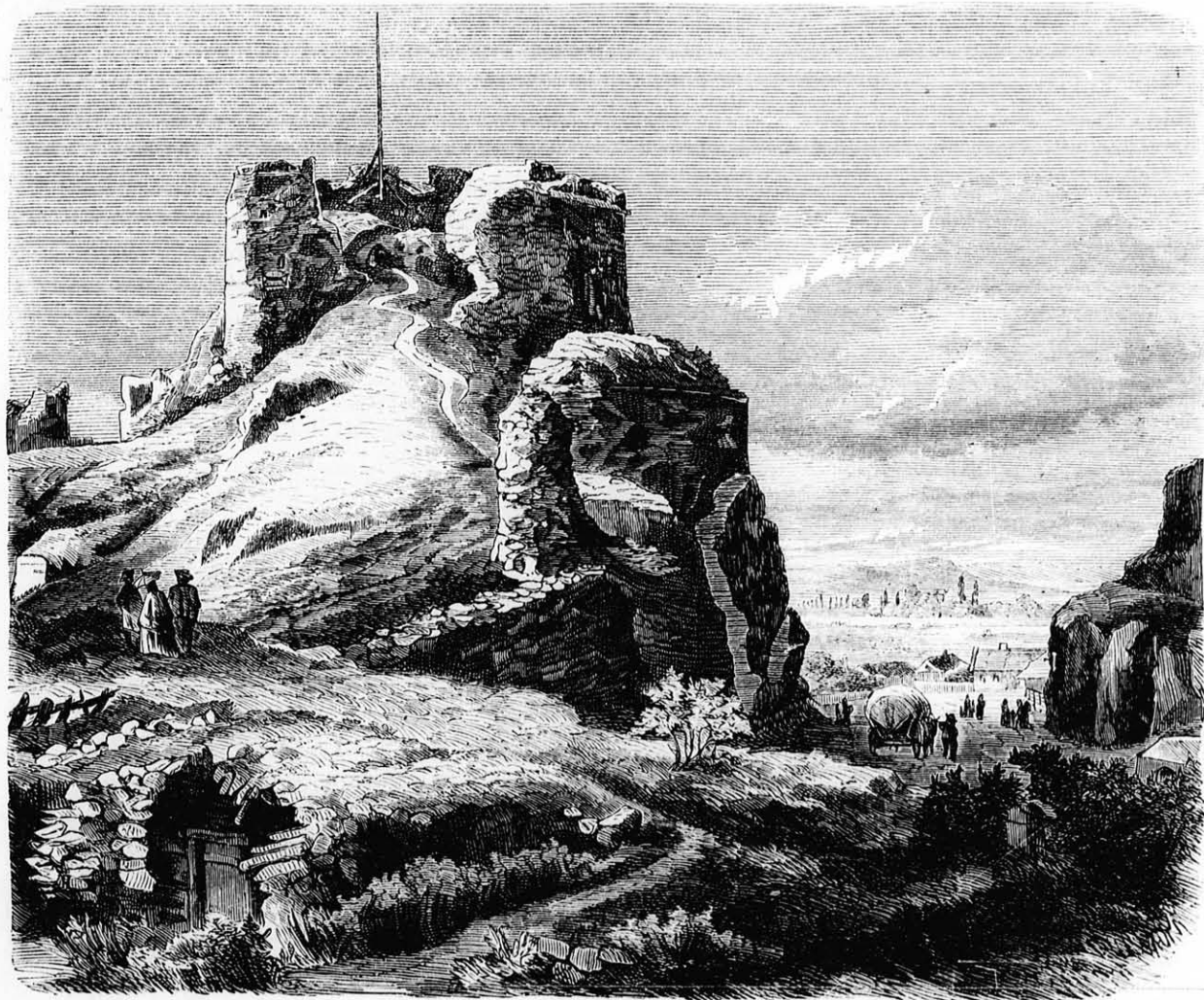
csőségünk emlékei emelkednek a város fölé, álljon itt azok multjából néhán rövid vonás.

Hagyományaink nagy része oda mutat, hogy a vár keletkezése IV. Béla uralkodása idejére vihető vissza. — Annyi tény, hogy az Anjouk alatt, s általában a királyválasztások korában már fontos szerepet játszott, — annyival inkább, mert a 400 évig fennállott Barsvár az utolsó Árpádok alatt végkép elpusztulván, ennek öt birtokai is Léva várához csatoltattak, ez által a vár megyei szék-

Zsigmond király a barsmegyei, Sáró-községbeli Sáray Lászlónak adományozta, kinek utódai a „Lévai“ nevet vevén föl, alapítói lettek a másfél századig nevezetes szerepet vitt Lévay-családnak.

Lévay Gábor 1542-ben Pest ostrománál ágyugolyó által megöletvén, s kiskoru fia, János 1553-ban meghalván, Gábor özvegyét a hírhedett Balassa Menyhért nőül vette, s vele a vár ennek birtokába jutott.

Balassa Menyhért csapatainak rakoncátlansága

Léva várromjai. (Rajzolta Greguss János.)

várrá emeltetett, s a főispánok által kormányoztatott.

A Róbert Károly alatti Zách-féle események e várat is megérintették, a mennyiben 1330-ban lévai vártiszt, Kopasz, mint Zách Bódog veje, ártatlan nejével együtt itt kivégeztetett, csak gyermekeik szabadlittatván meg titokban ez undok mézárulásból.

N. Lajos a lévai várat a hozzá tartozó jószágokkal együtt László nádorispánnak s opoli hercegnek adományozta.

ellen az ország rendei a n.-szombati országgyűlésen sérelemi panaszt emelvén, ez sereget küldött Balassa ellen, s tőle a lévai várat elfoglalta.

Ekkor Léva az egi Dobó Istvánnak adományoztatott, ki azt László testvérére hagyta.

1605-ben már Kolonics birtokában látjuk, ki Perényi özvegyét, Zsófiát vevén nőül, a lévai várat hozományul kapta.

1608-ban Csáky-birtok lett, mely család azt a várhoz tartozó uradalommal együtt az Eszterházy-

nemzetségnek örök áron eladván, mai napig a hercegi ág birtokában van.

Ennyit a várról.

A város később, s valószínűen csak a XVI. század folytán, a török dúlások elől a vár oltalma alá menekült lakosokból támadt. — Ha terünk en-

gedné, óhajtanók e derék magyar városnak, melynek azon szép hivatása is van, hogy nemzetiségünknek előőrsét képezi, bővebb ismertetését adni. — Így csak a szíves olvasó elnézését kell kérnünk e nagyon is vázlatos és szaggatott ismertetésért.

Pólya József.

Czuczor Gergely gyermekéveiről.

Székelyek. (Nemes Ö. eredetije után *Greguss J.* Lásd a „Vegy. Közlemények“-et.)

Czuczor nemcsak ismerte, hanem gyakorolta is az Isten negyedik parancsát, mert szülőit a legnagyobb mértékben tisztelte. Ezek jószágáról, becsületességéről és tiszta jelleméről félreismerhetlen fiú kegyelettel beszélt, még 66 éves korában is. Örömmel hittem neki, mert oly átérzett melegséggel mondá, hogy atyja soha senkit meg nem károsított, hogy becsületessége és igazságszeretete által köztisztelőben állt, hogy utálta a hazugságot, de hogy különben tüzes természetű vala.

Azon t. olvasóimnak, kik Czuczort személyesen nem ismerték, megjegyzem, hogy ezen tulajdonságokkal ő maga is fel vala ékesítve.

Az apa fiát, *szemben* (keresztneve István vala) soha sem dicsérte, mi arra mutat, hogy józan, természetes észszel birt. Minthogy Czuczor atyja fiatalabb éveiben *verbunkos* volt, talán érdekes lesz egy-két tempóját felemlítenem.

Egyik nézete az vala, hogy a gyermeket *hét*-éves korában kell iskolába adni. Köztudomásu

dolog, hogy Czuczor István (mint bence: Gergely) 1800. évben, december 17-én jött a világra: azért atyja őt nem az iskolai év kezdetén, hanem születésének évfordulati napján, december *tizenhete-dikén*, azaz épen hétéves korában iratta be az érsekújvári iskolába.

Azután, míg iskolába nem járt a kis Pista, addig az ugynevezett macskaasztalnál evett, hanem az iskolába való beírás után atyja mindjárt maga mellé vette az asztalhoz.

Mélyen be vala vésve Czuczornak emlékezetébe — mert angyallelkü anyja olyankor mindig sirt, és ez a fenyítésnél is jobban fáj a kis Pistának, — hogy atyja által némi kihágásért néha — megadrágszjaztatott; de 12 éves korától fogva többé tettelesen nem érezte vele a büntetést, legfőbb megszidta.

Diák korában mindig magyar ruhában járt, mert atyja úgy kívánta; e miatt a nyitrai gymnasiumban a tanulók közt csak *u h e r*, azaz: *magyar* név alatt vala ismeretes. — *Esztergomban*, hol, ha nem csalódom, a harmadik latint járta, mivel új-jain sokszor skandált verseket, pajtásai már ekkor *poetának* nevezték el. Mint bence, mert mindig attilában szokott volt járni, szintén csak *magyarnak* hivatott.

Esztergomi életéből bizonyos esetet kell kiemelnem, mely mélyen enged bepillantánunk lelkületébe és vallásos érzületébe. Vagy 60 éves lehetett, midőn előttem következő jellemző vallomást tett:

„Egyszer rászedtem apámat. Esztergomban ugyanis egyik iskolatársam kis tajtpipát árulgatott. Nekem a pipa nagyon megtetszett. Levelet irtam apámnak, hogy könyvre van szükségem, küldene három huszast; ez volt a pipa ára. Ruhára, könyvre, becsületes kosztra apám soha semmit sem tagadott meg tőlem. A három huszas vétele után tüstént kifizettem a pipát. De meg is büntetett Isten — ugymond — e hazudságomért; aznap egyszer pipáztam belőle: másnap ellopta tőlem valaki.“

Élénken emlékezem rá, mily kitünő tisztelettel viseltetett mindenkor a korosabbak irányában, és tüzes természeténél fogva mennyire bántotta őt, ha a fiatalabbak tréfából, pajkosság- vagy meg gondolatlanságból röviden bántak el valami korosabbal. S hogy már gyermekkorában is tisztelte a korosabbakat, azt következő szavai igazolják:

„Diák koromban — ugymond — ha valaki csak egy osztálylyal is fölöttem járt, már süvegeltem előtte. De bezzeg én is megkívántam ám,

hogy az alattam járok a kisebb gymnasiumokban szokásos tempóhoz tartsák magukat. Így teszem azt Pozsonyban, syntaxista koromban találkozám egy pipázó grammatistával, Banovicsecsal, kinek később legjobb barátja levék; de minthogy ez mellettem elhaladva, pipáját nem vette ki szájából, megállítám és tüzzel kérdezém tőle: „Quid est hoc grammatista? quomodo tu audes fumare coram syntaxista?“

Pozsonyról levén szó, talán érdekes lesz azon adat, hogy, — mint Czuczor mondá, — poeta korában csak minden harmincadik iskolatársa viselt *magyar ruhát*, t. i. 90 közül csak három. Név- és nemzetiség szerint a következők: a *horvát* Karner, a *tót* Cserven és Czuczor a *magyar*.

Atyja katonának szánta volt őt, s nem akará, hogy pap legyen, azért, midőn Szent-Mártonra konkurzusra készült, apja a lovakat ki akarta fogni. Ez baj vala, de még jobban meggyült baja a „*kaput*“ végett. Érintém már, hogy Czuczornak atyja kívánsága folytán mindig magyar ruhában kellett járnia, s abban is járt; de a konkurzus alkalmával nem akarván különködni, minthogy a többi konkurrens kaputban próbálta szerencséjét, anyja által ő is kaputot vétetett magának, de atyja egyáltalán azt kívánta, *ha már megy, legalább prémes magyar ruhájában menjen*, és e kívánsága nem teljesítése miatt utravalót sem adott különben szeretett fiának, kit titokban anyja látott el a szükségessel.

Anyja elkísérte Szémőig, onnan aztán Jedlikkel, a jelenlegi pesti egyetemi tanárral együtt mentek el a konkurzusra. Szémőről kocsin egész éjen át mentek. Reggelre értek Sz.-Mártonba. A bencék főapátja ekkor a nagytudományu *Novák* volt.

Azoknak kedvéért, kik nem tudják, mi a *meditáció*, nem lesz fölösleges megemlítenem, hogy a szerzeteseknél és a papnöveldekben már a növényedékek számára is vannak meghatározott és arra szánt $\frac{1}{4}$ vagy $\frac{1}{2}$ órák, melyeket siri csendben valamely meghatározott, néha szabadon választott tételről elmélkedésben (meditációban) töltenek. Az előljárók aztán néha leiratják, néha élő szóval mondatják el maguknak a meditáció eredményét. Egy alkalommal, midőn az elmélkedési tárgy szabadon választathatott, Novák, a mélytudományu főpát kérdezé Czuczortól: „*Miről meditálsz?*“ A kérdezett őszintén felelé: „*Omnis homo mendax.* — Minden ember hazug!“

Kurtz Vilmos.

A burgonya történetéből.

Hogy a burgonya (*Solanum tuberosum*) mily hasznos növény, azt mindnyájan tudjuk.

Sovány földben is megteremvén, valódi áldása némely vidék lakosainak, — kik nemcsak hogy táplálhatják vele magukat, de még el is adhatnak belőle, mivel némely vidéken egy tő 50—60 gumót is megterem.

A burgonyát Amerikából Európába, Drake Ferenc hozta át, — mások szerint Nunez Jago.

Nem lesz tán érdektelen, ha röviden elmondom, hogy miként jutottak Spanyolországban a burgonya izének jóságára.

Drake Ferenc, egy gazdag urnak még Amerikából küldött pár gumót, — leírva, hogy miként ültettesse el; de a leglényegesebbet — t. i. hogy miként kell elkészíteni, hogy ehetővé váljék — kifelelte.

A nagy ur, ki meglehetősen inyenc volt, nagy gonddal — a meghagyás szerint — el is ültetett a gumókat, s várva várta az időt, mikoron megizelhesse e földicsért jóságú csemegét.

Végre eljött a várva várt nap, midőn nagy

gonddal pár tövet kivétetvén, a gumókat megtisztítva, különféle édességek közt az asztalra föltéve — a csupán ez alkalomra összehitt barátaival együtt megizelhetette.

Fölvágják a gumókat, de mily nagy haragra lobbant a nagy ur, midőn a várt pompás csemege helyett fanyar gyümölcsbe harapott, s hozzá még baráti is kinevették, hogy így rá hagyta magát szedetni.

Rögtön megparancsolá kertészének, hogy a még meglevő töket is tépje ki, s égesse meg.

A parancs végre is lőn hajtva.

Másnap kertjében sétált a pórul járt ur, s észre vevé a megperzselt gumókat. Kíváncsian tapos szét egy gumót, képzelhető azonban meglepetése, midőn annak hófehér belsejét megpillantotta. Megizelé, — el volt ragadtatva jó ize által. Rögtön összehivatja barátjait is, kik megizelvén nem győzék eléggé dicsérni.

Hazánkba a burgonyát a német akademiákról hazajövő ifjaink hozták be 1654-ben Vesselényi Ferenc nádorsága alatt. **Sipos Soma.**

A régi hún-székely írásról.

A Csengery Antal által szerkesztett „Budapesti Szemle“, *) ezen, nemzetünk tudományos irodalmának becsületet valló folyóirat, mindegyik kötete hoz a nem szaktudósok által is nagy élvezettel olvasható cikkeket, melyek például az utóbbi évfolyamban Hünfalvy János ismertetése „A legújabb utazások és felfedezésekről“, Szilágyi Ferencről „A Hóra-világ Erdélyben“, „A börtönügy története s jelen állása Európában“, az Akadémia s Kisfaludy-Társaság üléseiről tüzetes jelentések, Gyulay Pál kitünő bírálati értekezése az elhunyt Zilahy Károly művei fölött stb., s végül Szabó Károlynak „A régi hún-székely írásról“ több füzetben át tartó történeti és kritikai ismertetése, melyből némely kivonatos részt ezúttal olvasóink elé tárunk.

Hogy hún és későbbi honfoglaló őseink külön írásjelekkel bírtak, szó- és írásbeli hagyomány útján erről mindnyájan hallottunk, sőt iskoláinkban arra is tanítottak minket, mikép Erdélyben

*) E folyóirat évenként tíz tömötnyomású, nagyalakú füzetben jelenik meg s előfizetési ára félévre 6 ft, egy évre 10 ft, mely összeg Ráth Mór könyvárushoz küldendő, ki a füzetek pontos kézhez juttatásáról gondoskodik. Összes honi időszaki sajtónk legbecesebb folyóirata ez, s ez általános ismerés legjobb ajánlata.

székely testvéreink még a múlt században is éltek ősi írásmódjukkal, négyszögletű vesszőkre metszvéen vagyis rován sajátóságos betűiket.

Hogy köznépünknel a juhászok, öregbéresek, gazdák mai napiglan vessző-rováson nyújtják be számadásaikat, ezt is tudjuk tapasztalásból, valamint azon szójárást is ösmerjük, midőn a csint elkövetőket azzal fenyegetik, hogy ez meg ez a büne is a rovásra kerül.

Hogy Közép-Ázsiában, őseink régi honában annak mai lakosai — s valószínűleg legközelebbi rokonaink — az arabs írás- és számjelek mellett ma is használják a rováson való számolást, erre is van köztünk élő tanunk, Vámbéry aral-melléki tatárjában.

Hogy azonban voltaképp melyek voltak ezen hún-székely (vagy általában hún) betűk, mily módon történt az azokkal való írás, s hogy vannak-e azokkal irt hagyományaink? ezekre nézve érdekes és hitelességüket erős érvekkel bizonyító adatokra találunk Szabó Károly cikkeiben.

A mi a hún-székely betűk létezését illeti, ezekről számos régi írónk emlékezik s ezek *abc*-jét is bírjuk Telegdi régibb följegyzése nyomán.

Ez *abc*-ről megjegyzendő, hogy abban minden, nyelvünkben előforduló önhangzó s mássalhang-

székely írást s annak egyik emlékét óhajtottuk olvasóinkkal megismertetni, tudva, hogy ősmivelt-

ségünk e kihalt emléke bizonyára minden magyart érdekel.

Lidére vagy bolygótűz.

Naplemenet után gyakran lát az ember mocsáros helyek, temetők s más hasonló helyek közelében különböző nagyságu fényt vagy lángot, mely lebegve ide s tova jár. Rendszeresen csak olyan nagy ez, mint a gyertya lángja; de melegebb tartományokban, például Bolognában, Spanyolországban néha 12 láb magasságu. Ezt nevezik közönségesen lidérének vagy bolygótűznek.

Noha, mint olvashatjuk és halljuk, igen sokan láttak ily tüzet, részletes leírását alig találhatni. Azt beszélnek, hogy a ki kergeti, az elől szalad, a ki pedig töle fut, azt üldözi; s ha az ember káromkodik vagy átkozódik, eltávozik, ha pedig imádkozik, előjön. Már eleitől fogva kísértetnek tartá a babona ezen bolygótüzet, még pedig olyannak, mely az embert elesábitja, s már sokakat veszedelembe vitt. Ez utóbbit igen természetesen ki lehetne magyarázni, t. i. némely utazó valóságos tűznek tartván a lidéret, azon reményben, hogy falut, kunyhót találnak, utána mentek s veszélyes mocsárokbába jutottak.

Ezen tünemény természetének s tulajdonságának gyakrabbi s bizonyosabb vizsgálata hiányában eddig az tétetett fel, hogy szerves állományok rothadásából származó phosphor (villó)-ból áll; annyi bizonyos, hogy rothadt fa, hal, hus világít a sötétben, s ez erősíti is némileg e vélelményt, hanem voltaképen a lidére nem egyéb, mint mocsáros

helyekről felpárolgó posványlevegő, mely levegő a gőzköri léggel összeelegyedvén, meggyulad. De bármily elfogadható is ezen magyarázat, ellent áll az, hogy a bolygó tűz nem éget, hanem csak világít. Sokkal elfogadhatóbb azon magyarázat, mit az antiphlogistikusok állítanak, hogy t. i. a lidére: rothadó állati és növényi részekből kifejlés előtt phosphorizált vizanyagu szesz.

Bizonyítja ezt Chladni, ki így beszél el egyik kalandját a lidérekkel:

„Egy meleg őszi estén, 1781-ben Dresdánál a nagy kertben kocsikáztam. Kevéssel azelőtt derekasán esett volt. A nedves füben igen sok fénypontot láték meg, melyek a szél után ugrándoztak s némelyek kocsim kerekereire is üllepedtek. Kiszállván kocsimból, közelebbi szemlélet végett igen nehezen tudtam egyre szert tenni, mert közeledéssel tovább futottak; egyet azonban megfogtam, s az kocsonya nemü anyagnak látszott, mint valami békaporond. Sem ize, sem szaga nem volt, alkalmasint csak rothadt növényrész lehetett.“

Trebra is látott ily bolygótüzet, s azt írja róla, hogy az színére nézve veresbe játszó narancs színű volt, széle mindinkább sárgult, végül pedig egészen fehér volt, s feltűnően világított a sötétben.

Az északamerikai vadak a halottak játéknak tartják a bolygótüzet, melylyel ők egymással mulatnak.

Sebestyén Lajos

A csavargözösök fejlődésének története.

Az újabb kor különféle közlekedési eszközei közt, nagy fontosságuknál fogva különös figyelmet érdemelnek a csavargözösök. Érdekes olvasmányt kívánunk a t. e. olvasó közönségnek nyújtani, midőn a csavargözösök fejlődési történetét megismertetjük.

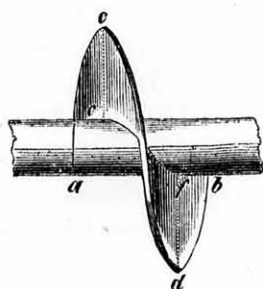
Különösen 3 személy volt, kinek hazája örömet tulajdonitná a felfedezés első érdemét. Ezek az angol *Smith*, a francia *Sauvage* és a cseh *Ressel*. Ha a dolgot szigorúan vesszük, az elsőséget senki sem, de legkevésbbé *Smith* nem tulajdoníthatja magának, mert a francia *Du Quet* a csavart már a XVIII. század első felében akarta, mint hajómozgató gépet alkalmazni, a víznek pedig mint csavarmentnek hatását *Bernoulli* találta fel. Később *Paucton* és *Delisle* tökéletesíték ugyan a csavart, de leginkább a közönség részvétlensége miatt,

sem mire sem mehettek. A későbbi nevek, melyek ezen dolgot illetőleg előfordulnak, leginkább a közönség részvétlensége elleni harc miatt lettek nevezetesek.

Sauvage Frigyes Franciaországban Boulonban született 1785-ben. Különféle pályára lépett, de egyiket a másik után hagyta el, mert reményeit sehol sem látta oly gyorsan, mint ő akará, beteljesedni. Különféle találmányai nem voltak képesek rossz lábon álló vagyoni állapotát felsegélni, sőt utolsó s legnevezetesebb vállalata, a hajócsavar alkalmazása sem segíthetett rajta. Oly kevés pénzzel bírt, hogy egy csekély adósságot ki nem fizethetvén, bebörtönöztetett, s itt volt azon pillanatban is, midőn Havre kikötőjébe egy csavargözös jött, mely főnebb említett vágytársa, *Smith* mintája után, a francia kormány költségén épült.

Csak most — több évvel Sauvage első kísérletei után, — lett felfogva a most Angolhonból áthozott gép célja. Nagy részvét támadt most a szegény Sauvage sorsa iránt. Adósságai ki lönek fizetve s nyugdíjt kapott, mert utolsó s legnagyobb terve nélküle, egy idegen által hajtatott végre. Szánalomra méltó öregség után, teljesen kétségbeesetten halt meg 1857-ben.

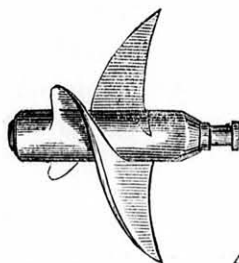
Ressel József Csehországban, Chrudimban született, 1793-ban. Elvégezvén tanulmányait, 1812-ben a bécsi egyetemre ment az orvostudományt tanulni, de a természettudományok iránti szeretete pályája megváltoztatására bírta. 1816-ra esnek első

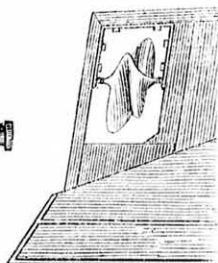
1. Ábra.

kísérletei a csavarral mint hajógéppel, de csak 1826 érlelte meg annyira eszméit, hogy azok kivihetők lettek. 1827-ben, — 8 évvel előbb mint Sauvage, és 10 évvel előbb mint Smith, — szabadalmat kért, és 1829-ben tették az első csavargőzösök vezetése alatt a próbameneteket. Ezen menetek a trieszti kikötőben tartattak, s igen kedvezőleg ütöttek ki, különös azonban, hogy e dolog mégis elfeledve maradt mindaddig, míg csak a külföld ezen eszmével újra nem foglalkozott. Ressel nevét eltagadták, s az utódok csak halála után részesíték

öt a megérdemlett dicsőségben, midőn neki 1857-ben Triesztben szobrot emeltek. Később lépett föl Smith. 1837-ben építé „Infant Royal“-ját; ezen hajó 31' hosszú, 6 lóerejű volt, s 6 tonnát birt el.* Később társaság alakult, mely Smith terveit nagyobb mérvben akarta létesíteni. Az első nagyobb gőzös „Archimedes“ volt s 246 tonnát birt el. A kísérlet fényesen sikerült, és Chapell kapi-

2. Ábra.

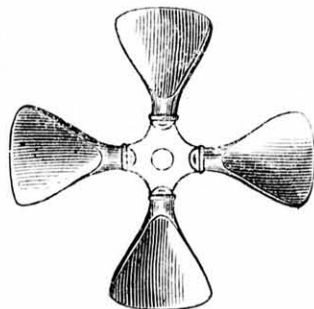

3. Ábra.

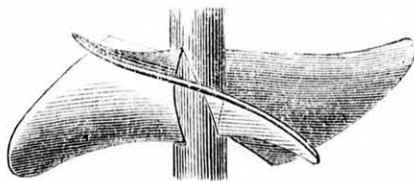
tan, ki ellenőrzőül volt rendelve, igen meglegedett, mert az „Archimedes“ a kitűzött egy földirati mértföld helyett kettőt tett meg óránként s így gyorsaságban a legjobb gőzhajókat is felülmulta. Smith egész Angolországot körülhajózta, s minden nevezetesebb városban kikötött s ezen utrá nézve valódi diadalmenet volt. Ezen időtől fogva több nagyobb csavargőzös épült. 1840-ben kötött ki Triesztben az első angol csavargőzös s később hadihajóknál is kezdték alkalmazni, mert itt annyiból volt előnyös, hogy a hol azelőtt kerekek voltak, ott most ágyuk állhatának. A csavarnak az „Archimedes“-en széles csavarmenet alakja volt (1. ábra.) Hossza : $ab\ 7\frac{1}{2}'$ s a csavarmenet átmérője : $cd\ 6\frac{1}{2}'$ volt, ugy maga a csavarmenet felülete a tengelyig 3' széles volt. E hajó zátonyra jutván, a csavar egy része letörött s csak akkora rész maradt belőle mint : $cd\ ef$, s ime, a hajó most még gyorsabban haladt. Ezen tapasztalatra támaszkodván, ezentul nem adtak többé egész, hanem csak 2 fél csavarmenetet a csavarnak (2. s 3. ábra) s a gépezet, melyet az előtt csak emberek vagy állatok forgattak, most gőzzel hajtva, a hajó hátsó részén, a kormánylapát elé alkalmaztatott. Későbbi kísérletek bebizonyíták, hogy $\frac{1}{4}$ csavarmenet is elégséges, s

azért később egymásmellé 4 negyed csavarmenetet alkalmaztak (4. s 5. ábra) s a „Great Britain“ csavarjánál a menetek ugy tűnnek föl, mint 4 ugyanazon irányban behajlitott szárny (5. ábra.) Más javítások is történtek ezenkívül, melyekbe bocsátkoznunk azonban hosszadalmas volna.

Mai nap a régi szerkezetű kerekcsavargőzösök mellett a csavarhajók is szelvében járnak Dunánkon.

4. Ábra.

5. Ábra.

azért később egymásmellé 4 negyed csavarmenetet alkalmaztak (4. s 5. ábra) s a „Great Britain“ csavarjánál a menetek ugy tűnnek föl, mint 4 ugyanazon irányban behajlitott szárny (5. ábra.) Más javítások is történtek ezenkívül, melyekbe bocsátkoznunk azonban hosszadalmas volna.

Mai nap a régi szerkezetű kerekcsavargőzösök mellett a csavarhajók is szelvében járnak Dunánkon.

L. M.

*) Egy tonna 20 mázsa.

A dohány és a pipa, Adriától Khináig.

(Folytatás.)

Igen, kedves barátom, a korszellem változik. A bajnokok fegyvernökeiket az elpuhultak csibukcsija váltja föl. Hatvan, nyolcvan pipát naponta kiszíni, nem ritkaság; mert a pipa minden, bármily komoly foglalatosságnál nélkülözhetlen kísérője a töröknek. A fényes portánál a nagytanácsban, hol a török nagyok három világrészre terjedő hazájok jóléte fölött tanácskoznak, egykor azon kérdés támadt, nem kellene-e a csibukcsikat nélkülözniök akkor, midőn titkos államügyekről értekeznek. A véleményeltérés nagy volt; sokáig harcolt iny és ész, míg végre néhány potrohos honatya abban egyezett meg: a régi szokást nem kell megsérteni, s így az ártatlan csibukcsiknak a pipák folytonos fölfrítésére mint eddig, szabad legyen ezután is a terembe menniök.

Természetesen hibáztak, még pedig öntudatosan. A ravasz szolgák foglalatosságuk közben nem egy államtitkot raktak zsebre, s mielőtt a szultán és a hivatalos világ a magas tanács határozatairól csak sejtelemmel is birt volna, a köznép szélteben fecsegett róla. Azért a hárem melletti csibukcsi a legbiztosabb kutforrás a követi tolmácsokra és ujságírókra nézve. Mily gyakran láttam, hogy nem egy büszke levantei, ki különben a legmagasbra tartá fejét, egész alázattal meghajolt egy csibukcsi előtt, hogy tőle némi érdekes tudósítást nyerjen, vagy hogy valamely fontos irományba pillanthasson. Hogy ez az illető szolgára jövedelmező kereset, alig kell megemlítenem, és a mi őt ura alter-ego-jává teszi, egyedül hivatala és a törökök pipázási szenvedélye.

Es zerint dohány és pipa a külismertetőjegy, nem az állás, hanem rangfokozatra is. A musir tábornagy igen illetlennek találná, két röfnél rövidebb pipaszárból színi, míg a mesterember vagy alsóbb-rangu hivatalnok merészséget követne el, ha oly hosszú szárt használna, mely osztálya mértékét meghaladja. A felsőbbrendű az alsóbbal szemben, pipáját hosszan kinyújthatja, míg ez pipaszerét szerényen oldala mellett mintegy elrejtve, csak a a markába zsugorított szipókát mutathatja. A pasa oly füstfelhőt bocsáthat ég felé, mint egy nagy gőzös, az alattvaló ellenben csak szerényen hátra felé eresztgetheti a legkevésbé bodros füstöt, sőt nem pipázni valamely nagy jelenlétében, mintegy teljes bizonyítéka a tiszteletnek.

Ezt tartja szemé előtt a fiu is atyja irányában, és nevelt fiunak tartják azt, ki atyjának többszöri felszólítása után is vissza utasítja a pipát.

A nők nem kevésbé szenvedélyesek, de mégis tartózkodóbbak a pipa élvezésében. A tizenkét éves lányka, ha titokban teheti, egy zsinog-vastagságu papirszivarkával szokott kezdeni. Tizen-nég, tizenöt éves korában, a midőn már hymeni frigyekre képes a török szépnem, rendesen megengedtetik a dohányzás. Az évek számával növekedik a szivarka átmérője is, és ha a nő a 24-ik evet elérte, senki feltűnőnek nem találja, hogy ő az alacsony pamlagon ülve, szerényen kis csibukját megszíja.

Az öreg asszonyok, s 40 éves korában minden török nő, igen nagy kedvelője a pipának.

Pipa és dohány a háremben mindig szabálynak van alávetve, néha azonban a legerősebb és legcsipősebb dohányt választják, úgy annyira, hogy a száj, mely a költő szavai szerint az ifju korban pézsma és ambrailatot lehelt ki, 40 év körül oly csipős (fanyar) és rosz szagot terjeszt, hogy a nő mint valamely csömörletes matróz, messziről érezhető. Valamint a férfiak, úgy a tekintélyes hany-mek is rendelkeznek nősibukcsikkal, midőn sétára vagy látogatásba mennek; a különbség abban áll, hogy a fél oly hosszú pipaszárt nem posztóban, hanem selyemtokban hordják. A kedves pipát valamely bájos kilátást nyújtó emelkedett helyeken szokták mind a nők, mint a férfiak egyformán élvezni. Ezek bármily nyilvános helyet választhatnak, míg amazok csak rejtettet, mert ha a török nő a finom jasmakból (fátyol) ajkait kiszabadítja, hogy pipáját szivhassa, mindennek háremmé kell változnia, azaz senkinek látnia nem szabad. Néha eunuechok állítatnak, és ha egy idegen férfi közelednék feléje, elfátyolozva addig vár, míg a nem várt Akteon el nem haladt.

A nőknél legnagyobb szerep jutott a pipának a fürdőben. Nem is kell említenem, hogy a török szépnem igen gyakran, órákig veszi igénybe az izzasztó fürdőt. Rendesen reggeli 8 órakor kezdenek fürödni s itt megebédelve, délután 3—4 óráig maradnak.

Ezen szabott órákat, melyek a török nőkre nézve a legboldogabbak, rendesen pipázással töltik el. Az igen meleg szoba közepén van egy kerek emelkedett hely, melynek neve göbektas. Itt láthatni Cirkaszsia hófehér leányai és Szudán szénfekete szépei közöl ifjat és öreget, a mint részint kinyújtózkodva, részint keresztbe tett lábakkal ülve, fölszálló dohányfüst-felhő alatt vég nélküli csevegés közt mulatnak. Gyakran a koro-

sabb regél, máskor a tanultabb cseveg a vallásról, vagy magasztalja Aisa Fatma orszénezeit és szépségeit. A göbektas ilyenkor nyujt legérdekesebb látványt, s habár a fényképész rajzolás kedvét igen drágán fizethetni is meg, mégis egy ily mű a legjutalmazóbb lenne.

Konstantinápoly a tartományokkal szemben az ország polgárisult vagyonos részét képviseli, mit a pipát illetőleg is észrevehetni. A kis-ázsiai vagy ruméliai termékének legjavát eladja, maga pedig megelégszik a harmadik, negyedikrendű dohányfajjal. A Feketetenger partjain legnagyobb részt szamszun-dohányt szíznak, mely illat és izre nézve a ruméliai dohányt meg sem közelíti. A pipaszer sem sok gondban részesül. A Középtenger partjain a fekete latakia gyakori. A pipát csak félig töltik meg és ezen dohányt finomabb fájának ismertető jele az, hogy a második füst után lenyomott helyként emelkedik föl nagy cserszegéssel.

Némelyek a latakiaát, melyet mi *par excellence* arab dohánynak mondunk, a ruméliainál többre becsülik, azonban az inkább az izléstől függ. A jobb fajtától a kellemes illatot meg nem tagadhatni, de erős és részegítő, s nagyon érezteti a jenidse vardari enyheségének hiányát.

A törökök és arabok többnyire mindenütt a pipát használják, s ha itt-ott egy *nargile**) találkozik, az, mit az ozmán birodalomban a perzsa vizpipa korcsfájának tekintenek, csak kivétel.

A pipa a falun, különösen a kávéházakban, melyek mindenkinek gyűlhelyei, elmaradhatlan kellék a politikai és vallási vitatkozásoknál. Városon az előkelő török sohasem megy nyilvános kávéházba, a mely illedelem azonban falun kevésbé tartatik meg; miért is, ha az ember valamely mezőváros, vagy más városkának anyagi és szellemi állásáról akar fogalmat szerezni, az ily helyeket kell megtekintenie. Még nagyon fris emlékemben van a kávéház bérlője vagy birtokosainak azon arkifejezése, melylyel a beállított utas vonásait kémlelte. A szakál és öltöny után itélve, tudja, minő pipa, szár és szipóka illik a belépő idegennek. Ha társalgása és arkifejezése jó benyomást szült, minden jelenlévő azon igyekszik, hogy saját pipájából néhány füsttel megkínálja.

Visszautasítani udvariatlanság volna, s a nyálás habos szipókát megtörülni nevetlenségnek mondanák. Baráttól undorodni vétek, s miként a közép-ázsiaiak egymás zsiros ujját kölcsönösen meg-

megnyalják, úgy minden tétova nélkül fogadja el a török szomszédjától az ajánlott pipát. Soha, még akkor sem tudnak kedves pipájoktól megválni, ha lovon sebes vagy lassu menetben utaznak. Ha látnád az ily lovagot, szipókáját ajkaihoz nyomva sebesen haladni, azt hinnéd, hogy fogait veri be a sebes mozgás következtében, mi a tapasztalatlannál bizonyosan megtörténnék. A törökök és arabok az ily életmódhoz nagyon hozzá vannak szokva, s mi csak azon ügyességet esodáljuk, melylyel pipára tölt, rágyujt és közben tartja lovaglás közben, a nélkül hogy kiömlenék a dohány pipájából.

Az örökös nomádéletű szegény kurdok sem lehetnek dohány nélkül, mit ők finom liszt-alakban használnak; ez legnagyobb részt Rovandiz és Szulejmania vidékének terméke.

A kurd dohány levele hosszabb, de keskenyebb mint a Rumeliában termőé. Porhanyós természetűtől van az, hogy jobbadán porrá török, és csak ritkán vágják meg. Ezen dohányt egyedül keletre és pedig Perzsia minden tájára szállítatik. Különösen Irán török népségénél divatos, kellemetlen izü és rosszszagu. Ezen dohányt kis sárgaréz pipából szíják, mely szer általános, elkezdve a khandól le az utolsó öszvér-hajcsárig. Ez utolsó egész szenvedélyes kedvelői, s ha három ily fölszerelt hajcsár egy öszvérrel telt istállóban csak rövid ideig pipázik is, a fölszálló füsttömög erősebb az egész istálló kigőzölgésénél. A kurd dohányterjesztő kereskedési mód szintén eredeti.

Utazásomban találkoztam némely faluban oly törzsek között, hol bizonyára semmiféle házaló nem merne tartózkodni, egyes dohányárusokkal, kik terményüket gyapju, kecskeször, kész szőnyegek s ilyesmikért cserélik be. A birvágyó kurd, ki minden élvezet nélkülözésére képes, egy font dohány becserélésének ellent nem állhat; egyebet nem vesz, de dohány nem hiányozhatik nála.

A magános pásztor, ki távol sátrától napig terelgeti nyáját a hegyeken, nem félti sem kenyerét, sem sajátját, sem pénzét annyira mint rongyba burkolt dohány-készletét. Sőt a törzsfők, kik vendégeik jelenlétében a szelid török dohányt szívják, ha magánosan vannak, saját terményüknek adnak elsőséget. A legszélsőbb határ, hol ilyen dohányt találtam, Meshed volt; általában csak ott használják a kurd dohányt, hol a jó perzsiai nehezen kapható.

A pipa Perzsiában.

A perzsák, kik Előázsia minden népe közt mivelte és finomult izlés, különösen szellemi előny és

(Folytatása a mellékleteo.)

*) Nargile ezen perzsa szótól származik: nardsil = kokoszdió, minthogy ezen eszköz egyik része, a viztartó előbb ezen gyümölcsből, később ugyanily alakban üveg vagy agyagból készült.

legrigibb műveltséggel dicsekednek s a pipa és dohány kezelését is kétség kívül legtöbbször vitték. A perzsa dohány, mely tumbaku-nak neveztetik, meglehetősen különböző az eddig említett fajoktól, minél fogva a dohányzási eszköz sem egyez a többiekkel. Egyes részei ezek: 1. a víztartó, réz vagy agyagból, és legjobb Miszván készül, vagy üvegből, melyet Orosz- és Csehország szolgáltat, vagy ezüst és kokuszdióból készíttetnek. Ez utóbbi fajok fényűzést mutatnak és méltán, mert a gondosan kiszemelt dió ezüst vagy aranyba foglaltatva a leggazdagabb metszésekkel láttathatnak el és igen gyakran drága kövekkel rakvák ki. 2. fatoldalék, mely belülről üres, gyakran egy lábnyi magas, s fekete fából, vagy a gazdagoknál ezüsből; erről kis láncok, vagy egyéb cifraságok csüngnek le. Ennek csucsán 3-or van a tulajdonképeni pipa-szer, haljmagyagból vagy fából. Belseje mésszel van kibélelve, míg külseje a vagyonosaknál ezüst- vagy aranylemezekkel vonatik be s nem ritkán mindenféle drágaságokkal pazaron láttatnak el. Különösen a zománcot alkalmazzák, melyre finom alakok festetnek, és az iszphani vagy sirazi, mint ezen művészetben a legjelesebbek, egy pipa festése és kicifrázásáért 20—30 aranyat kapnak. 4-ik a vékony szár, mely a vizpipára erősítették és melyen a tiszta füst a szájba jut. Ezt gyakran egy hosszú kigyóalakú bőreső helyettesíti, mi marpiésnak neveztetik.

Ez azonban fényűzésnek tartatik, és lovoni utazás vagy sétakor használtatik, midőn a készüléket az ura mögött lovagoló szolga, a szipókát pedig az ur tartja.

Egészben véve a perzsa vizpipa kallion-késsel van készítve és jól összeállítva s a házi butorozat esinos kiegészítője.

Mint hogy ez csak ülve használtatik, jelleme is inkább felel meg a keleti izlésnek, mint a török pipa; a perzsa szenvedélyes kedvelője, s ha üléséből előhajolva a víz szeszélyes buzgása közt a jóillatu dohány enyhe füstjét érezgetheti, az élvezet valóságos édenében képzelet magát. A török pipa mindenkor és mindenütt egyaránt kellemes, a perzsa ellenben kora reggel, vagy naplemenet előtt a legélvezetesebb, s mint hogy minden perzsa háznál az udvar közepén egy vízmedence van, ennek mellékét par excellence pipatérnek mondhatni. Sokszor hallottam Perzsiában azon állítást, hogy a tumbaku szívása mellbajra jótékonyan hat; azonban én annak ellenkezőjét inkább vagyok hajlandó hinni, mert az ilyennek szívása inkább fárasztja a tüdőt a többi fajokénál.

A perzsák szerint a kívánt élvezet úgy érhető

el, ha a jól megnedvesített dohány (száraz dohánnyt sohasem szíznak) a rágyújtás után könnyű, kékes füstfelhőt támaszt.

A legjobb tumbaku Sirázban és környékén terem, különösen Zergne faluban és pedig meglehetősen mennyiségben, úgy hogy ezen cikk kivitele nem csekély, és évenként néhány százezer aranyra rug. Jobbára egész levelekben zsákokba pakolva történik kivitele, s minthogy nagyon porhanyó, a fogyasztó csupán kézzel tördeli össze. A fölpipálandó dohány egy óránál tovább nedvesen nem állhat, s a viz is minden pipázás után megújittatik; miért is a perzsa pipa több gondot vesz igénybe, mint a török csibuk. Azért a tekintélyes perzsa kénytelen ezen fényűzési cikk mellett több szolgát tartani, legalább is kettőt: az egyik a pipát előkészíti, a másik urának átnyújtja. Utazáskor a pipa-szolga külön lóval rendelkezik. A nyereg egyik oldalán csüng a víztömlő, a másikon a folytonosan izzó széntartó; a pipa és dohány egy kerek táskában, a nyereg kárához erősítették meg. A szolgának nagyon ügyesnek kell lennie, s valóban érdekes látni, miként készíti el a több részből álló szert, miként nyújtja át urának vágatás közben a szipókát.

Mint hogy a perzsák az udvariasság megtartásában igen szigoruaknak ismertetnek, nem csodálkozol, hogy a pipázás is oly számtalan ceremóniával jár. Van nyári, téli pipa, van ismét külön rang és nemkülönbség szerint. Látva a pipa-etikette végrehajtásában [és szigoru megtartásában kifejtett nagy buzgalmat, el kellett fojtonom a nevetést. Nagy társaságnak *en masse* adják elő a pipát. Az inascsapat egész katonásan jelen meg, mindnyájan egyszerre közelednek a pipázókhoz s csak távozásuk után kezdi meg a házi ur lassu hörgéssel zajongó és hörgő zörejnityányát. Az általa hangadó képen megtartott taktus a többi által legnagyobb pontossággal és lelkiismerettel utánoztatik. Az első füst után kölcsönösen pipát cserélnek. Az átnyújtás és elfogadás természetesen nem ment holmi ceremóniás hajlongástól. A nedves szájt megtörölni itt is valami kiállhatlan. Azt, ki a szipókát egy hüvelyknél tovább fogja szájába, torkosnak tartják. Ily s más ceremóniák nemcsak a nagyok és művelteknél divatoznak, hanem a legalsóbb néprétegnél is, mert művelt akar lenni minden perzsa. A perzsa nővilág, mely általában a török szépnemnél nagyobb szabadságnak örvendhet, a pipát is kevesebb gens-nel élvezheti. A fiatal leányka úgy, mint az öregasszony naponta órákig eregeti a füstöt; a gazdagabbak minden füst után egy darabka cukrot esznek. Mint hogy az együtt-do-

hányozást egy pipából különös bizalom jeléül tekintik, azért ezen elterjedt szer még a gyengéd „tete-à-tete“-nél is fontos szerepet játszik. Azon kifejezés „egy tányérból enni,“ a pipára alkalmazták Perzsiában. Átalában a szépnem Ázsiában szenvedélyesebb dohánykedvelő, mint Törökországban; azért a kellemetlen és szagos kilehelés itt a hercegnőnél ép úgy érezhető, mint a parasztnőnél. A legtöbb és legjobb pipa Sirazban található.

Évekig tartózkodtam keleten, és semmidohányfaj iránt különös vonzalommal nem viseltettem; az utóbbi városban mégis, midőn a Musallaban — (nyilvános ima és nyugvóhely) Hafiz sirjánál vagy Szaadi kertjében pipámmal egyik víg társasághoz sorakoztam, midőn a kékes füstöt déli Perzsiában azur kék ég felé fölzállni láttam, akkor kedves barátom, igen, akkor nyujta pipám valóságos élvezetet, melyet sehol Perzsiában, sőt sehol a világon többé nem találtam.

Örömmel emlékszem vissza azon szép estére, melyet egy vidor társasággal azon sirkertben, hol Hafiz nyugszik, a hullari szőlő édes nedve mellett vígan tölténk. *)

Ezen költőnek, ki után a bort senki oly szépen meg nem énekelte, sirköve dőzsasztallá alakított át, mindjárt mögöttünk égett a tűz, s a kellemes és mindig új élvezet most is él friss emlékezetemben. Lovon is nagyon jónak találtam a perzsa pipát. Rendesen akkor gyujt rá az ember, ha Perzsia kopár pusztáin tett hosszas utazás után az illető állatnak egy kis pihenést akar engedni, azaz, ha a sebes ügetést lassítja az ember. A ló ilyen csöndes mozgása a lovag fölzaklatott vérét lecsillapítja s ha ily állapotban a kalliánt nyujtják az embernek, fölér az élet némi kellemével. Pipát cserélnek az utazók, s az elszálló füsttel az utazás egyhangúsága észrevétlenül tűnik el. Különösen jótékony ez, ha az ember lóhát helyett a kedvébe kerül (a teve oldalán lecsüngő fakosár); a görnyedő helyzet, melyet az ember e szűk helyen foglal, gyakran kiállhatlan. Örömet keresi az ember a foglalatosságot s valóban boldognak érzi magát, ha pipáját megtöltheti s a szén tűzét élesztheti, hogy magának s a többinek élvezetet állítson elő.

A pipa a tatárok és afganoknál.

Perzsia ó-klaszszikus földjéről vessünk az északra terülő tatárságra, Turkesztán Közép-Ázsiára pillantást. A pipának e tájakon való hatásköréről eddig kevés tett említést. Azért ujat, eddig ismer-

*) Perzsiának ezen kitünő bora két első évében a mitokajinkhoz igen hasonló, s ha ezzel föl sem ér, de bizonyára utána az első.

retlent közölhetek veled, azonban legkevésbé sem várhatod, hogy holmi rendkívülit nyujthatok neked. A nomád és megtelepült népség Oxus és Joxartes partjain durva, vad, szóval a műveltség legalsóbb fokán áll. Élvezeteikről szintén ez mondható. Pipájok műveltségökhöz képest nem a legszegényebb és egyszerűbb a világon, s nem is akadály arra nézve, hogy ez egyedül egy nélkülözhetlen, példátlan szenvedélylyel ápoltt fényüzési cikké vált, s habár az izlam, mely itt a fanatismus tetőpontját érte el, a pipa élvezetére anathematá mondott, arra a közép-ázsiaiak testvérciknél nem hajtanak többet és a turkomanok, kiregizek, özbegek és tadsikok hasonlólag igen szerelmesek a dohányba.

A közép-ázsiaiak pipája Perzsiából hozatott be, miért is kores-perzsiainak nevezhetni. A művészies viztartót itt hosszas üres tökkel helyettesítik, vagy a hol ez hiányzik, fából faragott edényt használnak. A pipatoldat igen kicsiny, s maga a pipa is meglehetősen durva készítésű, s az egész szernek jellemző sajátysága abban áll, hogy a vizes edény egyik oldalán egy vékony szár, a másikon pedig egy kerek nyílás van. Pipázás közben a nyílást ujjal zárják el, s ha a közép-ázsiai pipájával szomszédját megkinálja, mi itt is szokás, ez utóbbi a vízben hátramaradt füstöt kifujja; ezen ujjmozgatás által a tatárpipás egy flótáshoz hasonlít.

A dohány is honos Közép-Ázsiában, melynek legjobb faja *Karsi* és *Sehrizebzen*, a nagy Timur szülőhelyén terem.

A khivai khánságban is van egy faj, mely rafanek név alatt ismeretes és hires. Azonban mind ezen fajok illat és jóságban a perzsiainak messze utána állanak s minthogy a dohány itt csak szárazon használtatik, tulzás nélkül mondhatni, hogy az erős, csipős és maró füstöt csak tatár-torok és tüdő szenvedheti meg. Az idegen egy füst után bizonyosan egy óráig köhögne. S maguknak a bennszülötteknek sem kevésbe kerül ezt megszokni, s mindig csodálkoztam, mily belenyugvással kezdik meg a fiatal *druzok* a hányással összekötött rossz dohány élvezését.

A nomádok kiválólag sóvárognak ezen bódító élvezet után. Mily gyakran bámultam, midőn karavánunk pusztáni menetében a sebes elővágató *kirgiz* vagy *turkomantól* feltartóztatott, a messze távolból megpillantott utasoktól pipát kérendő. Kezdetben mindig azt hittem, hogy szándékuk rablás, hanem a karaván-basi (karavánfőnök) ismerte már embereit. Pipát töltöttek gyorsan s az érkezőnek a szokásos udvariassággal nyujták át. A közép-ázsiai egész kapzsisággal nyul ezen eszköz

után, az első szivás után szemei fénylenek, a másodiknál már kábultan ül a földre, a harmadiknál a bódító mérgegy oly hatást gyakorol, hogy az élvezőnek kezeiből kiesik a szer, és vad kábultság fogja el.

Némelyek irtóztató köhögés után el kezdenek reszketni, mások pedig mély ájulásba esnek. Míg a pipás ördögösen, veszettként tajtékzik, a karaván folytatja útját. A nomád nehezen jön magához azon állapotból, mely nekünk borzasztó be-

tegségnek, neki pedig élvezetnek tűnik fel, oly élvezetnek, melyért ő órákig lovagolt a pusztán.

De a mint az imént mondók, ez csak a kezdők-nél fordul elő; itt is a gazdagoknál, a sátorban, a csilim-pipa teszi meg a szolgálatot.

A pipázás a khivai khánságban igen gyakori; Bokharában csak titokban üzetik s Khokandban észrevehetőleg keveset keresik ezen élvezetet.

(Vége köv.)

Vámbery Armin.

Még egyszer a szuezi csatornáról.

A szuezi csatorna- és földsorosról lapunk 49-dik számában közölt kép és cikk megjelenté után ugyane tárgyra vonatkozó újabb cikket kaptunk, melyből kihagyván a régiebb cikkben már érintetteket, az abban el nem mondottakat ide iktatjuk.

A szuezi földszoros egész kiterjedésében egyetlen hosszirányú völgyet képez a két tenger között, hol számos kiszáradt, fehér sóüledékkel bevont mélyedésen kívül a földrétegek alkata s a bennük található szerves maradványok is minden léptenyomon arra emlékeztetik az utast, hogy egykor ezen völgyben is a tenger hullámai hömpölyögtek.

E völgyet nagy részben azon szeszélyes alkatu hegláncolat képezi, mely a Vörös tenger mindkét partján végigvonulva, majdnem párhuzamos haladásban éri el a Közép-tenger partvidékét. A földszoros déli részén, Szueztől északnyugatra homokbuckák váltakoznak kiszáradt, de esőzések alkalmával nagy területeket elborító mocsárokkal.

Az egész völgyet három tó ugyanannyi természetes részre osztja. Legnagyobb e tavak közül az éjszak felé egész a Földközi tengerig terjedő Menzaleh, 300—350' szélességű homokzátony által választva el csak a Damiette és a Casius-fok között fekvő pelusiumi öböltől. Ezen zátonyt, valamint az öblöt környező homokszegélyt is dagály alkalmával a tenger vize egészen elborítja.

A földszorosnak legkevésbé kietlen része a Menzaleh-tótól dél felé a Krokodil-tóig tart. Találkozunk itt apróbb fákkal, eserjék- s különböző fűnemekkel, sőt a sósórétegek is csak az utóbb említett tó környékén jelentkeznek nagyobb terjedelemben, mintegy hó által borítottaknak tüntetvén föl partjait. Tovább haladva dél felé, a száraz fűszálak s gyéren elszórt bokrok csak alig képesek némi változatosságot kölcsönözni a szo-

moruan-egyhangu tájnak. Azonban kietlenség, pusztaság elhagyottság tekintetében a földnek bármely vidékével versenyezhetnék az, mely a keserű-tótól le egészen Szuez városáig terjed, s az e város melletti Attakah-hegy tetejéről egészen áttekinthető. A növényéletnek minden nyoma elenyészett innen s helyét hófehér kagylótömegek, ölnyi vastagságú sósórétegek és a mi még nyomasztóbb benyomást gyakorol a vándorra: százanként heverő kiszáradt teve-vázak foglalják el. Szuez maga a Vörös-tenger északnyugati végénél fekszik, három oldalról a sivatag rideg karjai által körülfogva. Olyannyira szegény különösen édes vízben, hogy azt még nedves évszakokban is csak a várostól mintegy fél mérföldnyire lehet találni. Sekélyes kikötőjének nagy hátrányára vannak a kedvezőtlen irányú szelek s a nagy mennyiségű futó-homok. Nyomorult, sárból épült viskókat lát mindenütt az utcákon végigmenő utas, melyek kiáltó jelei a mintegy öt ezerből álló lakosság nagy szegénységének. Ha vendéglő után kérdezősködöl, szegényes házikóra mutatnak, s teljesen meg lehetsz elégedve, ha bármily szerény igényeidet nem utasítja annak tulajdonosa tagadólag vissza.

Ez rövid és hű leírása a földszorosnak. Az, aki csak száz év múlva is össze fogja vetni evvel a két tengert összekapcsoló csatorna virágzó partjait, s az indiai kereskedelem gazdag és népes középpontjának, Szueznek fényes palotáit, bizonyára esodálandja az emberi szellem teremtő hatalmát

Molnár Antal.

hányozást egy pipából különös bizalom jeléül tekintik, azért ezen elterjedt szer még a gyengéd „tete-à-tete“-nél is fontos szerepet játszik. Azon kifejezés „egy tányérból enni,“ a pipára alkalmazatik Perzsiában. Átalában a szépnem Ázsiában szenvedélyesebb dohánykedvelő, mint Törökországban; azért a kellemetlen és szagos kilehelés itt a hercegnőnél ép úgy érezhető, mint a parasztnőnél. A legtöbb és legjobb pipa Sirazban található.

Évekig tartózkodtam keleten, és semmidohányfaj iránt különös vonzalommal nem viseltettem; az utóbbi városban mégis, midőn a Musallaban — (nyilvános ima és nyugvóhely) Hafiz sirjánál vagy Szaadi kertjében pipámmal egyik vig társasághoz sorakoztam, midőn a kékes füstöt déli Perzsiában azur kék ég felé fölzállni láttam, akkor kedves barátom, igen, akkor nyujta pipám valóságos élvezetet, melyet sehol Perzsiában, sőt sehol a világon többé nem találtam.

Örömmel emlékszem vissza azon szép estére, melyet egy vidor társasággal azon sirkertben, hol Hafiz nyugszik, khullari szőlő édes nedve mellett vígan tölténk. *)

Ezen költőnek, ki után a bort senki oly szépen meg nem énekelte, sirköve dőzsasztallá alakított át, mindjárt mögöttünk égett a tűz, s a kellemes és mindig új élvezet most is él friss emlékezetemben. Lovon is nagyon jónak találtam a perzsa pipát. Rendesen akkor gyujt rá az ember, ha Perzsia kopár pusztáin tett hosszas utazás után az illető állatnak egy kis pihenést akar engedni, azaz, ha a sebes ügetést lassítja az ember. A ló ilyen csöndes mozgása a lovag fölzaklatott vérét lecsillapítja s ha ily állapotban a kalliánt nyujtják az embernek, fölér az élet némi kellemével. Pipát cserélnek az utazók, s az elszálló füsttel az utazás egyhangúsága észrevétlenül tűnik el. Különösen jótékony ez, ha az ember lóhát helyett a kedvébe kerül (a teve oldalán lecsüngő fakosár;) a görnyedő helyzet, melyet az ember e szűk helyen foglal, gyakran kiállhatatlan. Örömet keresi az ember a foglalatosságot s valóban boldognak érzi magát, ha pipáját megtöltheti s a szén tüzeit élesztheti, hogy magának s a többinek élvezetet állítson elő.

A pipa a tatárok és afganoknál.

Perzsia ó-klaszszikus földjéről vessünk az északra terülő tatárságra, Turkesztán Közép-Ázsiára pillantást. A pipának e tájakon való hatásköréről eddig kevés tett említést. Azért ujat, eddig ismer-

*) Perzsiának ezen kitünő bora két első évében a mi tokajinkhoz igen hasonló, s ha ezzel föl sem ér, de bizonyára utána az első.

retlent közölhetek veled, azonban legkevésbé sem várható, hogy holmi rendkívülit nyujthatok neked. A nomád és megtelepült népség Oxus és Joxartes partjain durva, vad, szóval a műveltség legalsóbb fokán áll. Élvezeteikről szintén ez mondható. Pipájok műveltségökhöz képest nem a legszegényebb és egyszerűbb a világon, s nem is akadály arra nézve, hogy ez egyedül egy nélkülözhetlen, példátlan szenvedélylyel ápoltt fényüzési cikké vált, s habár az izlam, mely itt a fanatismus tetőpontját érte, a pipa élvezetére anathemát mondott, arra a közép-ázsiaiak testvércikkénél nem hajtanak többet és a turkomanok, kiregizek, özbegek és tadsikok hasonlóan igen szerelmesek a dohányba.

A közép-ázsiaiak pipája Perzsiából hozatott be, miért is korcs-perzsiainak nevezhetni. A művészies viztartót itt hosszas üres tökkel helyettesítik, vagy a hol ez hiányzik, fából faragott edényt használnak. A pipatoldal igen kicsiny, s maga a pipa is meglehetősen durva készítésű, s az egész szernek jellemző sajátysága abban áll, hogy a vizes edény egyik oldalán egy vékony szár, a másikon pedig egy kerek nyílás van. Pipázás közben a nyílást ujjal zárják el, s ha a közép-ázsiai pipájával szomszédját megkínálja, mi itt is szokás, ez utóbbi a vízben hátramaradt füstöt kifujja; ezen ujjmozgatás által a tatárpipás egy flótáshoz hasonlít.

A dohány is honos Közép-Ázsiában, melynek legjobb faja *Karsi* és *Sehrizebzen*, a nagy Timur szülőhelyén terem.

A khivai khánságban is van egy faj, mely rafa-nek név alatt ismeretes és híres. Azonban mind ezen fajok illat és jóságban a perzsiainak messze utána állanak s minthogy a dohány itt csak szárazon használtatik, tulzás nélkül mondhatni, hogy az erős, csipős és maró füstöt csak tatár-torok és tüdő szenvedheti meg. Az idegen egy füst után bizonyosan egy óráig köhögne. S maguknak a bennszülötteknek sem kevésbe kerül ezt megszokni, s mindig csodálkoztam, mily belenyugvással kezdik meg a fiatal *druzok* a hányással összekötött rossz dohány élvezését.

A nomádok kiválólag sóvárognak ezen bódító élvezet után. Mily gyakran bámultam, midőn karavánunk pusztáni menetében a sebesen elővágató *kirgiz* vagy *turkomantól* feltartóztatott, a messze távolból megpillantott utasoktól pipát kérendő. Kezdetben mindig azt hittem, hogy szándékuk rablás, hanem a karaván-basi (karavánfőnök) ismerte már embereit. Pipát töltöttek gyorsan s az érkezőnek a szokásos udvariassággal nyujták át. A közép-ázsiai egész kapzsisággal nyul ezen eszköz

után, az első szivás után szemei fénylenek, a másodíknál már kábultan ül a földre, a harmadíknál a bódító mérég oly hatást gyakorol, hogy az élvezőnek kezeiből kiesik a szer, és vad kábultság fogja el.

Némelyek irtóztató köhögés után el kezdenek reszketni, mások pedig mély ájulásba esnek. Míg a pipás ördöngösen, veszettként tajtézik, a karaván folytatja útját. A nomád nehezen jön magához azon állapotból, mely nekünk borzasztó be-

tegségnek, neki pedig élvezetnek tűnik fel, oly élvezetnek, melyért ő órákig lovagolt a pusztán.

De a mint az imént mondók, ez csak a kezdők-nél fordul elő; itt is a gazdagoknál, a sátorban, a csilim-pipa teszi meg a szolgálatot.

A pipázás a khivai khánságban igen gyakori; Bokharában csak titokban üzetik s Khokandban észrevehetőleg keveset keresik ezen élvezetet.

(Vége köv.)

Vámbéry Armin.

Még egyszer a szuezi csatornáról.

A szuezi csatorna- és földsorosról lapunk 49-dik számában közlött kép és cikk megjelente után ugyane tárgyra vonatkozó újabb cikket kaptunk, melyből kihagyván a régiebb cikkbeu már érintetteket, az abban el nem mondottakat ide iktatjuk.

A szuezi földszoros egész kiterjedésében egyetlen hosszirányú völgyet képez a két tenger között, hol számos kiszáradt, fehér sóüledékekkel bevont mélyedésen kívül a földrétegek alkata s a bennük található szerves maradványok is minden léptenyomon arra emlékeztetik az utast, hogy egykor ezen völgyben is a tenger hullámai hömpölyögtek.

E völgyet nagy részben azon szeszélyes alkatu hegláncolat képezi, mely a Vörös tenger mindkét partján végigvonulva, majdnem párhuzamos haladásban éri el a Közép-tenger partvidékét. A földszoros déli részén, Szueztől északnyugatra homokbuckák váltakoznak kiszáradt, de esőzések alkalmával nagy területeket elborító mocsárokkal.

Az egész völgyet három tó ugyanannyi természetes részre osztja. Legnagyobb e tavak közül az éjszak felé egész a Földközi tengerig terjedő Menzaleh, 300—350' szélességű homokzátony által választva el csak a Damiette és a Casius-fok között fekvő pelusiumi öböltől. Ezen zátonyt, valamint az öblöt környező homokszegélyt is dagály alkalmával a tenger vize egészen elborítja.

A földszorosnak legkevesébbé kietlen része a Menzaleh-tótól délfelé a Krokodil-tóig tart. Találkozunk itt apróbb fákkal, cserjék- s különböző fűnemekkel, sőt a sósórétegek is csak az utóbb említett tó környékén jelentkeznek nagyobb terjedelemben, mintegy hó által borítottaknak tüntetvén föl partjait. Tovább haladva dél felé, a száraz fűszálak s gyéren elszórt bokrok csak alig képesek némi változatosságot kölcsönözni a szo-

moruan-egyhangu tájnak. Azonban kietlenség, pusztá elhagyottság tekintetében a földnek bármely vidékével versenyezhetnék az, mely a keserű-tótól le egészen Szuez városáig terjed, s az e város melletti Attakah-hegy tetejéről egészen áttekinthető. A növényéletnek minden nyoma elenyészett innen s helyét hófehér kagylótömegek, ölnyi vastagságú sósórétegek és a mi még nyomasztóbb benyomást gyakorol a vándorra: százanként heverő kiszáradt tevé-vázak foglalják el. Szuez maga a Vörös-tenger északnyugati végénél fekszik, három oldalról a sivatag rideg karjai által körül fogva. Olyannyira szegény különösen édes vízben, hogy azt még nedves évszakokban is csak a várostól mintegy fél mérföldnyire lehet találni. Sekélyes kikötőjének nagy hátrányára vannak a kedvezőtlen irányú szelek s a nagy mennyiségű futó-homok. Nyomorult, sárból épült viskókat lát mindenütt az utcákon végigmenő utas, melyek kiáltó jelei a mintegy öt ezerből álló lakosság nagy szegénységének. Ha vendéglő után kérdezősködöl, szegényes házikóra mutatnak, s teljesen meg lehetsz elégedve, ha bármily szerény igényeidet nem utasítja annak tulajdonosa tagadólag vissza.

Ez rövid és hű leírása a földszorosnak. Az, a ki csak száz év múlva is össze fogja vetni evvel a két tengert összekapcsoló csatorna virágzó partjait, s az indiai kereskedelem gazdag és népes középpontjának, Szueznek fényes palotáit, bizonyára esodálándja az emberi szellem teremtő hatalmát

Molnár Antal.

Olaszországi levél.

Civitavecchia, 1866. dec. 10.

(A francia csapatok eltakarodása. — Egy hajó óriás. — Osztrák hadhajó. — A pápa fogadtatása. — Egy magyar érsek.)

A francia futás Rómából engem is ide hozott, de nem futva — hanem csak mint amateurt, — hogy t. i. lássam az ide gyűlő európai hajórajt, s a franciák végleges elmenetelét a pápai kerületről.

Nem fogok e helyütt e kis város történelmével, iparával és népességével foglalkozni; mind ennek illendő helyet szántam, midőn majd t. i. a „*Hazánk s a Külföld*“-nek szánt *Olaszországi sétáimat* befejeztem.

Most csak a francia futással fogok bajlódni, de előre is megmondom, hogy a politikába nem vágok; meglehet, ott maradna a fejszém nyele. Azon időpontig, melyben e leveletem írom, Rómában (kivéve egy kis csapat tüzérséget, mérnöki és aknási osztályt, meg egy pár lenyergelt huszárt, no meg egy pár tábornokot,) francia katoná többé nincs; a gyalogság mai napig mint ide fordult, s alig érkezett meg a vaspályán, két hajóra rakva, kiszállították a kikötőn kívül jó távolságban álló „*Intrepide*“ nevű háromfedélyetű sorhajóra, mely ma este fogja horgonyait felszedni. Ezen gigáns tengeri vár le van ugyan szerelve, de nagyobb szállítmányoknál még mindig használtatik, és hasáiban jelenleg három gyalog serezed az illető tisztekkel, családokkal stb. foglalt helyet. Midőn körülladikáztam és a mellette levő kisebb szállító gőzösöket szemlélgettem, úgy rémlett, mintha egy arszlán jelent volna meg egy hangyarajban.

A különben csak egy főutcából álló élettelen város ma vidor alakot öltött. Mindannyi putri kávéháza telve szárazföldi s tengerészeti különkülön-ajku katonákkal. Itt-ott egy francia ivócsoport, vegyítve spanyol, osztrák és pápai katonasággal, a szemnek érdekes látványt nyújtott, habár a katoná-dorbézolás kigőzőlgése kellemetlenül hatja meg a szagláló érzéket. A megjegyzendők közül a legkülönösebb az, hogy eme különajku és nemzetbeli katonaság olasz földön, olasz nyelven értekezik egymással.

Hogy mai itt mulatásomnak egy kis khronologikus rendjét adjam, ime röviden megérintem, a mit észleltem:

Reggeli 8 órákor a helybeli rendes állomáson levő francia gőzös „*Catinat*“ elsüté a *vírradó* (re-veille) ágyút, mire minden nemzet hajója egy-egy

disz-lövéssel felelt; a „*Catinat*“ öt perccel később puska-lövések mellett fölhuzza a közbelső árbocra előbb saját, aztán valamennyi itt levő külön nemzetek hajói lobogóit tisztelgésül, mire a többi hadi hajók szintén saját, és a *honneur*-üket tevő nemzet lobogóját felhuzza, de csak egy percre, mert leeresztvén az idegen lobogót, nem tartja meg csak sajátját, ösmertető jelül.

Mintegy fél tizkor érkezett meg Rómából az utolsó gyalog ezred (29 sz., sok elzászi német van benne;) az indóházból azonnal a partra vezetettek, hol a kisebb francia gőzösökre szállván, az „*Intrepid*“ felé vették utjokat. Nevezetes csak az volt, hogy e szállításban egy kis pápai „*Sz. Péter*“ nevű gőzös is részt vett.

Déli 12 órákor ismét diszlövés, 1 órákor francia katonai zene az állomási gőzösön, mialatt én ugy a francia sorhajót, mint az osztrák „*Friedriket*“ megszemléltem, mely utóbbinál Funk, vezénylő százados ur különös megtiszteltetésben részesített, megmutatván a hajó belső szervezetét, és a lissai csatában nyert ronesolatait.

Igy d. u. 3 óráig elfoglalva lévén, e levél írásához fogtam, melyet négy órákor postára adok, hogy ötkor Rómába visszarándulhassak. Onnan majd jövő alkalommal ismét fogok egy-két sort önhöz intézni.

Az örök-városból magából csak azon hirrel akarok szolgálni, hogy mult pénteken a sz. atya a szent apostolokhoz címzett egyházban végezvén a boldogságos szűz szeplőtlen fogamzása ünnepét megelőző ájtatosságot, az egyház előtti nagy téren mintegy 20,000 embertől lett üdvözölve. Az evvi-va-kiáltás, kendő- és kalaplobogtatás közepette, felülmulá a tisztelgő katonai zene harsogását; egyéb római viszonyokról szintén fentartom magamnak legközelebb szólani. Zárszóul csak annyit, hogy volt szerencsém Haynald Lajos érsek ő excellenciájával érintkezhetnem, s gondolom, hogy szerény leveletem nem fejezhetem be jobban, mint tudatni önökkel, hogy a nagyérdemű főpap erős és állandó egészségnek örvend, s hiszem, hogy midőn a nagy hazafiinak hosszú, sikerteljes és áldásdús életet óhajtok, önök e fohászommal egyesülni fognak. A többi Rómában levő magyarokról szintén közelebb adandók tudósítást. Isten önökkel.

Dr. Katterer Gyula.

Egy hét története.

— December 22. —

(VK.) Itt a karácsony, a „családok ünnepe“ — mint egy költőnk nevezé, — de sok év óta csupán a gyermekek öröme, kik ilyenkor kacagó zsvavajjal állják körül az oltárrá emelt asztalt, melynek közepén viasz gyertyáktól, színes szalagoktól, tarka képektől és aranyos dióktól megrakva áll az ünnepi fenyő, a minden ridegséggel dacoló s örökké eleven reménység ejelképe a természetben. De míg a nevető szemű kis lánykák s az örömiükben nagyokat ugró fiúk zajongva táncolják körül a családi asztalt: a gyermekszoba háttérében a szülék sohaj és egy-egy elnyomott könyű kíséretében gondolnak rá, hogy mire nőnek fel e vidám gyermekek, kik nem is sejtik: mily meddő, bizonytalan és komor világ környezi az ő öntudatlan boldogságukat!

Tavaly ilyenkor a képviselők is kaptak egy nagy karácsonyfát, a köztelken, a kertészeti kiállításban. Most elmaradt. A mi a mai hangulathoz illenék: nagyon egyhangú látvány lenne — az öröm meggyújtott fényei s a reménység élénk színe nélkül. Mint szürke köd, áll előttünk a jövő, alaktalan méhében rejtve mindazt, a mitől nem sokat várunk. Hiába, — az emberek a reménységbe is bele fáradnak!

Egész Pest a kedvetlenség ködében úszik. Egyéb sem ragyog, csak esténkint a főutcák kirakatai, melyek karácsonyi és újévi ajándékaikat kínálgatják. A hangversenyek nem mernek tovább terjeszkedni az „Európa“ terem szűk talajánál, s a redout hiába várja a nagy zenei előadásokat. A társas életben semmi pezsgés, s a szegéay Duret Viktor, ki eljött, hogy az ismert francia írókat még jobban megismertesse, csak néhány udvariasan megjelent s „áldozatkész“ tiszteletjeggyessel közölheté gondolatait. A farsang is, mintha még legalább is félévi távolra esnék tőlünk, nem látszik mozgatni a fiatalságot. Más években ilyenkor már csakúgy röpködtek a rózsaszín tervek, a bálbizottságok névsorai, az előleges hírek — most a fiatal lánykák még csak nem is álmodozhatnak!

Rideg napok! Mintha a vastag hólepel hidege áthatna a falakon, — nemesak a föld fagyott meg, hanem az emberek kedélye is. Majdnem megütközve olvassák még azt is, hogy néhány pesti gavallér száz szánkán, álarokban, jelmezekben, fáklyavilág mellett egy nagy éji szánkírándulást akarna rendezni a városligetbe. Máskor mindenki örült volna ily festői látványnak, most

duzzogva kérdezik egymástól: vajjon ki ér rá ez időszerint ily tréfákra is gondolni?

Pedig csak egy újévi ajándék kellene, hogy mindez fenekestül megváltozzék. S akkor, kedvünk elhintett magvaiból — Petőfiként — „rózsaerdő koszorúzná a telet!“

Kell-e mondanunk, hogy ez az újévi ajándok, melyet a nemzet oly régóta kér és vár, se több, se kevesebb, mint a „magyar minisztérium.“ E két szó nekünk minden.

Ezt kéri az új válaszfőirat, mely e napokban jut a trón elé.

Ugyanez időben fényes országgyűlési küldöttség megy kijelenteni üdvkívánatait Császárné Ő Felsőgének, ki dec. 24-dikén ünnepli születésnapját. Ha lobogója lenne e küldöttségnek, rá írhatná: „semper idem.“

Mindig ugyanazon hódolat a trón iránt, s mindig ugyanazon mély ragaszkodás a nemzet igaz jogaihoz.

Ha együtt látjuk ülni képviselőinket, (s ez az egy, mi mostanában érdekessé tette a főváros életét.) sokszor juthat eszünkbe a kérdés: vajjon mi az, mi e férfiakat ily viszonyok közt is folyvást buzditja a kitarató munkára, az erélyre és közszolgálatra? Miért áldozzák föl — e gyér kilátások mellett — nyugalmaikat, családi köreiket és a magánélet esendjét?

Egy nagy öröm az bizonyára, melyet az elvűség tudata nyújt, a kötelességek teljesítésének édes érzete. Ha a viszonyok lesujtanák is, ez a tudat mindig fölemeli őket.

Azon a napon, melyen a főiratot végleg elfogadják, egy heves epizód is fordult elő, melynek címe lehetne: „nemzetiségi keserűsködések.“

Az egész csak ismétlés volt, miután legelőször már tavaly hozták színre a muzeum termében ugyanazon két szó miatt, hogy t. i. a főirat a „magyar nemzet“ számára meri kérni a magyar alkotmányt.

S ép úgy, mint akkor, most is *Miletics* Svetozár és *Stratimirovits* György (egykor szent Tamásnál tábornok) felolvasott beszédei nyiták meg a csatározás tüzeit, a „magyar nemzet“ helyett „magyarországi nemzeteket“ óhajtván beiratni. S most is, mint akkor, *Stefanidesz* szólalt föl tüzesen, a „hű tótok“ nevében szólva. S most is, mint akkor, *Dobránszky* ugyanazon törvényeket idézte a

mindig elismert „nemzetek“ kimutatására, s most is, mint akkor, ugyanazon érvekkel cáfolta meg e törvények magyarázatát *Kerkápoly*. — Borlea is épen oly keserűn kezdé, mint akkor, szóval Gozsdutól Hodossiuig, s Markos Istvántól Wládíg — mind ugyanazon nézeteket, cáfolatokat s közvetítéseket hallottuk. A mi az egészben új volt, (például a legfiatalabb s különben is igen fiatal Mocsanyi, keresztnevén Sándor, maiden speech-e, ki — a mint mondá — célszerűségi szempontból beszél csupán magyarul,) az nem is igen sokat ért.

Szóval megint kivillongtuk magunkat az épület berendezése fölött, mielőtt azt romjaiból fölépíteni vállvetve igyekeztünk volna.

Jól mondta Wlád Alajos, hogy a ház hasonlít ilyenkor az ozmanok ostroma alá jutott byzanciakhoz, kik az élet-halál kérdés nehéz napjaiban is azon versengtek: vajjon a kék vagy a piros szín legyen-e az uralkodó?

Mindamellett el lehetünk rá készülvé, hogy valahányszor e kikerülhetlen és odaengedhetlen két szó („magyar nemzet“) ezután is előforduland: ugyanezen jelenetek ismét színre fognak kerülni,

hasonló szerepkiosztással, hasonló heveskedésekkel — mindazok öröme, kiknek a Lajtán túl mi sem lenne kedvesebb, mint a magyar képviselőház tökéletes meghasonlása.

Az a hely is tehát, hol a böleség forrásának kellene mindig buzogni, hová tanulni s lelkesedni járunk, néha szintén csak a kedvetlenségek sorát szaporítja.

E héten még a nemzeti színházban sem ülhetünk mindig nyugton. Hétfőn például, midőn Scribe „Egy pohár vízben“ alkalmunk volt *Jóka* né asszony (Marlborough hercegné) művészetében gyönyörködni, a harmadik felvonás után riadás történt, a közönség — egymást törve — tolongott kifelé, a gázlámpákat elolták, mert a karzat alatt a fűtő-csőben egy gerenda meggyuladt. Szerencsére, gyorsan elolták. A nemzeti színházat rövid idő alatt háromszor fenyegeté leégés veszélye. Egyszer az égő „Griff“, máskor a „Téli regében“ szétpattant gáztartó, most meg egy a falban tüzet kapott gerenda. Mindenütt tűz, csak épen ott nincs, a hol szeretnők, némely drámai színészünk játékában.

V e g y e s k ö z l e m é n y e k.

—v— (*Székely népviselet*.) Midőn a székelyeknél legtovább fönmaradt hun-magyar írásnak *abc*-jét s egyik irott emlékét mai számunkban ismertettük, időszerűnek hisszük ezen, Attila ideje óta mai napig egy folyton mai székhelyein lakó őstisztaságu hunfajt mostani viseletében bemutatni, megjegyezvén, hogy egyik közelebbi számunkban a székelyekre vonatkozó cikket is fogunk közleni.

—kr.— (*Egy örült királygyilkosnő*). 1786-ban aug. 2-án reggel, midőn III-dik György király a st-jamesi palota kertjénél kocsijából kiszállott, egy nő lépett eléje, a ki ott várakozott s valami papírt nyújtott át, melyet ő felsége kegyesen elfogadott. E percben a nő egy késsel, melyet rejtve tartott, a király melléhez szurt, azonban a szurás szerencsére nem talált, mert III. György épen lehajolt, hogy a papírt átvegye. Midőn egy második szurást akart intézni, az örök egyike megragadta karját, a másik pillanatban pedig egy kicsavarás kezéből a kést. A király teljesen nyugodt maradt s rögtön kiáltá: „Nem történt semmi bajom; ne bánjanak rosszul e nővel; a szegény teremtés lelkibetegnek látszik.“ Ez emberbaráti föltevés teljesen helyesnek bizonyult be. A nő hosszú kihallgatás alá került a titkos tanács előtt, mely végre egyhanguan kijelenté, hogy azelőtt is, akkor is

örült volt. A gyilkos eszköz a király kabátját érte s a szöveten széles hasítást tett, a minő a kés hegye volt. A szegény örült nő, kit Nicholson Margitnak hívtak, mint veszélyes lelkibeteg, a Betlehem-kórházba szállítottott, hol 1828. máj. 14-én 99 éves korában halt meg, miután az örültek házában 42 évet töltött.

—kr.— (*A francia főbb hadi zsoldokról*) a „La Presse“ érdekes tudósításokat közöl. Egy marschall jelenben egy évre összesen 175,000 frankot húz, mely összegből a szabad lakásra 12,000, marschalli rangjára 30,000, senatori javadalmakból 30,000, főkommendánsi rangjára 40,000, irodai költségek 48,000, hivatali költségekre 12,000, a becsületrend nagykeresztje után 3000 frkot. Egy osztályparancsnok szolgálati lábón 15,000 frankot kap évi fizetésül. Egy dandár-tábornok szolgálati lábón 10,000 frankot. Összehasonlítva a vezérek fizetéseit, látjuk, hogy egy főhadparancsnokoló marschall 4 és $\frac{1}{2}$ -szer annyi fizetést húz, mint egy első hadparancsnok (40,000 frank); egy osztályparancsnok 5000 frankkal kevesebbet és egy dandár-tábornok csak fél annyit, mint egy harmadrendű vezértiszt, (20,000 frankot.)

—kr.— (*Csudálatos növény*.) Az „Annales du commerce extérieurs“ legújabb füzeté érdekes

jegyzeteket közül egy Coca nevű (*Erythroxylon Coca*) perui növény csodálatos sajátosságairól. Ez a testszervezetre a legizgatóbb erővel hat és leve csekély mennyiségben, (egy perui drachma egyszerre) három óránként rágva, képesít bármely férfit három napon át minden tápszert nélkülözni s izomerejét rendkívül fokozza. — Az egészségtelen égalj befolyásától is megóvjá az embert s használata alatt a legkellemesebb gyönyörérzettel tölti el az érzékeket. E növény izgató ereje állítólag háromszor nagyobb mint a kávéé és négyszer mint a theaé. E növény használata előnyös volna a hadseregnél, különösen ha erőszakolt napimenetek teendők, melyekben közvetlenül összeütközés történhetik. — Peruban a hegylakók és utasok cocával látják el magukat, hogy négy napig minden egyéb élelem nélkül dolgozhassanak. Egy 62 éves négerről mondják, hogy öt napi nehéz munka után a nélkül, hogy evett volna, csupán a coca élvezete által képes volt 100 mérföldnyi utat (!) két nap alatt megtenni. Egy milanoi orvos pedig erősen állítja, hogy gyöngé testalkata dacára képes volt a cocalevelek rágása által minden egyéb élelem nélkül, két napig jól érezni magát.

(*M. A.*) *Meglepő hatásai a forró földövi napnak.*) *Livingstone*, a hirneves afrikai utazó írja legújabb utazási munkájában, hogy a Nyassa-tó nyugati partján a kövek nappal olyannyira átmelegszenek, miszerint azokra alkonyatkor sem lehet leülni. Ezen köveknek külső rétegei éjjelenként gyorsabb kihülés és összehuzódás következtében lepattannak. Az utazó fekhelyén épen olyan világosan hallá, mint valamely kőbányában, a letört szikladarabok pattanását. Hihetőleg a forró földövi nap ezen befolyásában található föl okát az ismeretes egyiptusi Memnon-szobrok rejtélyes hangzásának. — Hasonló észleleteket tett dr. *Weltstein* kelet felé Damaskustól, az általa felfedezett vulkanikus tájon. A nyári évszakban oly nagy itt a hőség, hogy a nagyterjedelmű fekete szikladarabok hangos zöreij között repednek szét. A nap tehát jelentékenyen rontó hatást gyakorol a tropikus földöv alatt a kövezetekre, s talán nem eszlatkozunk, ha főleg a hőmérsék rendkívüli gyorsaságu változásainak tulajdonítjuk ama bámulatos sziklászakadások keletkezését a dél-algeriai Sahara sivatag téerein, melyekről *Vatone* és *Duveyrier* tudósítanak. — Dr. *Perrier* itt 1840 május 25. reggeli hat órakor még egészen megfagyva találta sátorának közelében az éjjel lehullott harmatot, s már 5 óra múlva árnyékban 25 fokot mutatott hőmérője.

— (*Zrinyi és Frangepánról.*) Szabó Károly ur Aradról tudatja velünk „Zrinyi és Frangepán utolsó találkozás a bécsujhelyi börtönben“ című műlapunkra vonatkozólag, hogy Bécsujhelyen maig is láthatni Zrinyi és Frangepán sirkövét a sörház falába illesztve, s azon következő feliratot, melyet mi a latin eredetiből fordítottunk le: „Itt fekszik Zrinyi Péter, Horvátország bánja, és Frangepán Kristóf, családjának utolsó sarja, kik — mivel vak vezette a világtalant — mindketten ezen verembe estek!“ Hogy ezen kegyetlenül gunyos fölíratot nem az elhunytak barátai, hanem német ellenségeik készíték, a sirba is gyűlöletet hányó szavak igazolják. Ugyancsak a bécsujhelyi városházán őrzik azon pallost, melylyel a két áldozatot lefejezték, hazai törvényeink ellenére törvénytelenül; rajta következő felirat van, mely a német urak ravasz eljárásának érebe vésett emléke: „Ime, ezen *boszuló* (igy!) kard csapta le a fejedet te lázadó, a tiedet: Frangepánét, és a tiedet: Zrinyi Péterét. Okuljatok halandók, okuljatok a mi példáinkon, s tartsátok meg hűségteket a királyok s az isten iránt.“

(*M. A.*) (*Ptolomäus Nilforrásai.*) *Schiern*, Kopenhágai tanár az „*Annales des Voyages*“ szerkesztőjéhez írt egyik levelében azon megjegyzést tevő, hogy a „*Geographiae veteris scriptores Graeci minores*“ (*Oxinae* 1712) negyedik kötetében néhány földrajzi töredék a Nil folyásának leírását tartalmazza Ptolomäus után, megtoldva néhány új részlettel. E töredékben a keleti Nilforrás Krokodil-tónak, a nyugati a *vizzuhatok* tavának nevezetik. Azon sajátzerű körülmény, hogy a Nilforrások híres kutatója, *Baker* szerint, a *Lutta Nizge* vagy *Albert-Nyanza* sziklapartjai fölött több, nagyszerű vizzuhatok foly alá, valószínűséget kölcsönöz a nézetnek, mely e tóban a régiek keleti Nilforrását találja föl.

— (*Híres törpe.*) A föld egyik legparányibb törpéje a szavojai *Ferry M.* volt, ki 1749-ben született, s születésekor nagysága 8 hüvelyk volt, és 24 latot nyomott. Egy kecske szoptatta, s bölcsőjeül sokáig egy fapapucs szolgált. Hatéves korában 15 hüvelyk volt, s 13 fontot nyomott. Szaniszló lengyel király vette magához, s Szebének nevezte; szándéka volt őt taníttatni, de mestere nem boldogult vele, mert az észnek nagyon is csekély jelét mutatta. 23 éves korában halt el, s halálakor 23 hüvelyk magas volt.

(*M. A.*) (*A gázak szétbomlása magas hőmérsék-nél.*) E tárgy fölött nemrég rendkívül érdekes kísérleteket tett *Cailletet*, tovább fejlesztve *St. Claire-Deville*-nek azon fölfedezését, hogy igen magas

hőmérsékben az összetett gázok alkatrészeikre bomlanak szét. Egy célszerű készülék segítségével, melynek feladata vala a kivált gázemeket gyorsan meghűteni, fontos eredményekhez jutott. Így p. hogy az éleny se a köneny, se a széneny- vagy szénélegre nincs semmi behatással, ha a környező hőmérsék felülmulja azon fokot, melynél az éreny olvadásnak indul. Kísérletei nyomán azon nevezetes zárkövetkeztetést állítja fel tudósunk, hogy a legnagyobb valószínűség szerint: *minden összetett test kellő magasságu hőmérséknél alkatrészeire bontható szét.*

v— (Egy magyar orvos Ausztráliában.) Jókai Mórhoz, a „Hon“ szerkesztőjéhez, egy Ausztráliában, tőlünk 18,000 mértföldnyire élő hazánkfia, dr. Kempf József igen érdekes levelet intézett. 1865. karácsony napján érkezett Ausztráliába s tudatja, hogy a pesti, kolozsvári és a zágrábi nemzeti muzeumok számára 148 szebbnél szebb ausztráliai és queenslandi madárfaj már bepakolva van nála s igéri, hogy ezenkívül még egy szintén ott tartózkodó magyar urhölgy, Sz.

Erzsébet is küld muzeumunk számára mindenfélét, mint az indiai és csendes oceanban szedett csigákakagylókat, a bushmenek (erdőlakó emberek) fegyvereit, bummering-pajzsokat sat. Dr. Kempf hazánkfia egyszersmind megküldé azon ausztráliai vademberek fényképeit, kikkel ő és többi ott tartózkodó honfitársaink mindennap érintkezésben vannak, mely fényképeket Jókai Mór szives volt nekünk adni át a „Hazánk“-ban való közlés végett; olvasóink ime képünkön egy ausztráliai tetovirozott férfi s egy hasonló nő arcképét veszik, megjegyezvén, hogy némely törzs nem tetovirozza magát, s hogy azon új világrész nem minden emberfaja ily ocsmány, mint az itt közlött. (Lásd a „Hazánk“ 1865. évfolyama 26. s következő lapjait s a 755. lapon levő cikket.) Felette érdekes az, jegyzi meg utazónk, hogy az erdőlakó emberek

nyelve sok tekintetben hasonlít a magyaréhoz, a miért azt Kempf tüzetesebb tanulmánya tárgyává igéri tenni. Például az *ugorj* náluk is ugrást tesz, a kenyér *kenyera*, marok *mara* sat. Kempf igéri, hogy „Az első magyarok Queensland-ban“ című munkát szándékozik kiadni, mi ha valósul, utazási irodalmunkat mindenesetre gazdagítani fogja.

(M. A.) (A *nyák-algák ivóvizben s elhárításuk.*) Dr. Hager, berlini vegyész vizivás után kiuzó testi fájdalmakat s hasmenést tapasztalván magán, vizsgálat alá vette a használt kutnak vizét, s úgy találta, hogy az sok mész- és vasrészek mellett nagymennyiségű szerves anyagokon kívül saját-szerű nyálkás alkattal bír, melynek okát ő egy általa *nyák-alg* ínak nevezett növényben találja föl. Kevés cersavanyának belevegyítése a vizet teljesen ártalmatlanná tevé. Ez okból Dr. Hager azon

szokást, hogy a vizet némelyek vörös borral, mely, a mint tudjuk, sok cersavot tartalmaz, elegyítik össze, a legnagyobb mértékben igazoltnak tartja utazások alkalmával, főleg cholera által látogatott tájakon. Minthogy azonban nem

Ausztráliai vademberek.

mindenki juthat vörös borhoz, e helyett néhány esep *csereny* (tannin) oldatnak hozzávegyítését ajánlja, melyet az utazó kömnyen magával hordhat.

(M. A.) (A *gyümölcsök rothadásáról.*) Davaine kísérletei szerint főleg két penészgombafaj okozza a gyümölcsök rothadását: *Mucor mucedo*, mely a gyümölcsöt fekete, és *Penicillium glaucum*, a mely zöld kéreggel vonja be. A rothadás csak akkor következhetik be, ha a gyümölcsnek héja valamiképp megsérült, mert különben hetekig is épen maradna rothadt gyümölcsök mellett is. A gyümöleshéj vastagságától függ leginkább a gyümölcs állandósága is. Az említett penészgombák mesterseges beoltása folytán a gyümölcs 3—4 nap alatt egészen megrothad.

